

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Vývoj základního školství v obci Orlické Záhोří v proměnách staletí

Bakalářská práce

2024

Anna Brychová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Anna Brychová**
Osobní číslo: **H20124**
Studijní program: **B0288A250002 Humanitní studia**
Specializace: **Humanitní studia – Specializace v pedagogických vědách**
Téma práce: **Vývoj základního školství v obci Orlické Záhoří v proměnách staletí**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce pojednává o vývoji základního školství v obci Orlické Záhoří od 18. století po současnost. Skládá se ze dvou částí. Teoretická část popisuje historii obce Orlické Záhoří a málotřídních škol v jednotlivých osadách, které jsou součástí obce a popisuje rovněž aktuální stav málotřídní školy současné. Budou použity běžné historiografické metody s vnitřní a vnější kritikou pramenů. Cílem této části je popsat základní školství v obci Orlické Záhoří již od prvních zmínek od založení v roce 1887 až do současnosti. V praktické části se uplatňuje kvalitativní výzkum, metodou sběru dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor s pamětníky a bývalým ředitelem málotřídní školy. Výsledkem výzkumného šetření bude zmapování vývoje základního školství v obci Orlické Záhoří.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

SOka Rychnov nad Kněžnou. Fond Obec a škola Orlické Záhoří
MACH, Jiří. *Zmizelé Orlické hory*. Líbeznice: Víkend, 2020. ISBN 978-80-7433-296-8.
Orlické Záhoří: jak se tu dřív žilo: jak kdysi vygládało tu žycie : wie man hier früher gelebt hat.
Jilemnice: Gentiana, 2018. ISBN-978-80-86527-55-0.
KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.
TRNKOVÁ, Kateřina, Dana KNOTOVÁ a Lucie ŠKARKOVÁ. *Málotřídní školy v České republice: malotřídky*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-204-8.
PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Šesté, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1228-7.

Vedoucí bakalářské práce: **prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **2. května 2022**
Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2023**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. května 2022

Prohlašuji:

Práci s názvem Vývoj základního školství v obci Orlické Záhoří v proměnách staletí jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 12. 3. 2024

Anna Brychová v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce prof. PhDr. Karlu Rýdlovi, CSc. za jeho cenné rady, odborné vedení a pomoc. Dále děkuji všem účastníkům výzkumu za jejich ochotu, spolupráci a poskytnutí svých vzpomínek, bez kterých by realizace výzkumu nebyla možná. V neposlední řadě mé díky patří rodině za trpělivost a neustálou podporu po celou dobu mého studia.

ANOTACE

Bakalářská práce pojednává o vývoji základního školství v obci Orlické Záhochi od 18. století po současnost. Skládá se ze dvou částí. Teoretická část se zabývá historií obce Orlické Záhochi a málotřídních škol v jednotlivých osadách, které jsou součástí obce, a popisuje aktuální stav málotřídní školy současné. Budou použity běžné historiografické metody s vnitřní a vnější kritikou pramenů. Cílem teoretické oblasti je popsat základní školství v obci Orlické Záhochi již od prvních zmínek od založení v roce 1887 až do současnosti. V praktické části se uplatňuje kvalitativní výzkum, metodou sběru dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor s pamětníky a bývalým ředitelem málotřídní školy. Výsledkem výzkumného šetření bude zmapování vývoje základního školství v obci Orlické Záhochi.

KLÍČOVÁ SLOVA

Orlické Záhochi, málotřídní škola, školství, obec, základní škola

TITLE

The development of primary education in the village of Orlické Záhochi in the changes of centuries

ANNOTATION

The bachelor's thesis deals with the development of primary education in the municipality of Orlické Záhochi from the 18th century to the present. It consists of two parts. The theoretical part describes the history of the Orlické Záhochi municipality and small rural schools in its individual settlements, which are part of the municipality, and also describes the current state of the small rural school today. Common historiographic methods with internal and external source criticism will be used. The aim of this part is to describe primary education in the municipality of Orlické Záhochi from its earliest mentions since its founding in 1887 to the present. In the practical part, qualitative research is applied, and data collection is done through semi-structured interviews with witnesses and former principals of the small rural school. The result of the research will be to map the development of primary education in the municipality of Orlické Záhochi.

KEY WORDS

Orlické Záhochi, small-sized school, education, municipality, elementary school

Obsah

SEZNAM TABULEK	9
ÚVOD.....	10
1 HISTORIE OBCE ORLICKÉ ZÁHOŘÍ	11
1.1 Trčkov (Trtschkadorf).....	11
1.2 Bedřichovka (Friedrichswald).....	11
1.3 Lasówka (Kaiserswalde).....	12
1.4 Zelenka (Grünborn) a Jadrná (Kerndorf).....	12
1.5 Piaskowice (Friedrichsgrund)	12
1.6 Kunštát (Kronstadt)	12
1.7 Mostowice (Langenbrück).....	13
1.8 Černá Voda (Schwarzwasser).....	13
1.9 Vznik obce Orlické Záhoří.....	13
2 OBYVATELÉ.....	14
2.1 Drobné služby obyvatelstvu.....	15
2.2 Práce	15
2.3 Pašeráctví	15
2.4 Hostince	16
2.5 Doprava.....	16
3 ŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ	17
3.1 Jesle	17
3.2 Mateřská škola.....	18
3.3 Školy.....	21
3.3.1 Obecná škola s vyučovacím jazykem českým Trčkov	21
3.3.2 Obecná škola s německým vyučovacím jazykem Bedřichovka.....	22

3.3.3 Česká škola v Kunštátě	22
3.3.4 Obecná škola s vyučovacím jazykem německým Černá Voda	22
4 VÝVOJ ŠKOLY DO SOUČASNOSTI	23
4.1 Projekty	35
4.2 Počet žáků v letech 1954- 1960.....	35
4.3 Počet romských žáků v letech 1971- 1974	37
4.4 Statistické zhodnocení počtu žáků	38
5 UČITELÉ.....	39
6 METODOLOGIE VÝZKUMU	43
6.1 Cíl výzkumu.....	43
6.2 Výzkumné otázky.....	43
6.3 Metoda sběru dat	43
6.4 Charakteristika výzkumného souboru	44
6.5 Analýza dat.....	45
7 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	47
8 ZÁVĚR VÝZKUMU	51
9 ZÁVĚR.....	53
POUŽITÉ ZDROJE	54
PŘÍLOHY	55

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1- Rozdělení žáků na 4 oddělení.....	26
Tabulka 2- Počet žáků.....	36
Tabulka 3- Počet romských žáků.....	37
Tabulka 4- Charakteristika respondentů.....	45

ÚVOD

V horském údolí mezi Orlickými a Bystřickými horami, bohatém na přírodní zdroje, vzniklo již v 17. století několik vesnic podél řeky Orlice, sloužící jako hranice s Polskem. Obyvatelé se zde usazovali, rozvíjeli zemědělství, těžbu dřeva a zakládali domy, hostince, mlýny a další průmyslová zařízení. Později byla tato síť vesnic spojena pod jednotný název Orlické Záhoří.

V tomto regionu hrálo vzdělávání ve školách zásadní roli. Protože zde v Sudetech žil vedle českého obyvatelstva i poměrně vysoký počet obyvatelstva německého, bylo nutné obě tyto skupiny vzdělávat. Postupně tedy v jednotlivých osadách vznikaly obecné školy buď s německým vyučovacím jazykem, nebo s vyučovacím jazykem českým. Po druhé světové válce se tyto obecné školy z různých důvodů postupně rušily a v obci Orlické Záhoří zůstala jediná hlavní škola, jež existuje dodnes. Vzdělání zde získané mělo vliv na místní komunitu, rozvíjelo dovednosti či kritické myšlení a připravovalo žáky na budoucí profese.

Tato škola byla tradičně málotřídní, s jedním či dvěma učiteli, kteří se starali o vzdělávání všech dětí od první do páté třídy. Vzhledem k nízkému počtu žáků měli učitelé přehled o každé rodině a o povaze každého dítěte, což ovlivňovalo vztahy mezi učitelem, žáky a rodiči.

V průběhu let se školství stalo nedílnou součástí každodenního života v Orlickém Záhoří, přičemž vývoj vzdělání odrážel nejen změny ve společnosti, ale také potřeby a aspirace místní komunity. Důraz na vzdělání a jeho dostupnost pomáhaly utvářet kulturní a sociální identitu obce. Školní prostředí poskytovalo žákům nejen vzdělání, ale také místo setkávání a interakce s vrstevníky, učiteli a rodiči, což přispívalo k budování pevných vztahů a sounáležitosti v komunitě. Navíc, vzhledem k horské lokalitě, mělo školství v Orlickém Záhoří svá specifika, jež ovlivňovala jak samotný výukový proces, tak i životní styl obyvatel.

Zvolila jsem si toto téma, protože mám zkušenost s místním vzděláním od mateřské školy až po tu základní. V Orlickém Záhoří žiji totiž od narození. Chtěla jsem přinést svůj osobní pohled na málotřídní školství a zdůraznit specifčnost tohoto horského prostředí.

Teoretická část se zaměřuje na historii obce Orlické Záhoří a její jednotlivé části, včetně informací o obyvatelstvu, drobných službách, práci, pašeráctví, hostincích a dopravě. Dále popisuje školní zařízení zahrnující jesle, mateřské školy a obecné školy s různými vyučovacími jazyky. Poslední část analyzuje vývoj školství v obci od projektů přes počet žáků v různých obdobích či statistická zhodnocení. V praktické části bude pomocí kvalitativní metody polostrukturovaných rozhovorů zkoumáno, jak pamětníci vnímají vývoj základního školství v Orlickém Záhoří a jaké faktory ovlivnily tyto proměny. Také se bude řešit fakt, jak se nejrůznější změny projeví na kvalitě vzdělávání v horském prostředí obce ležící v Sudetech.

1 HISTORIE OBCE ORLICKÉ ZÁHOŘÍ

Území dnešního Orlického Záhoří se nachází v údolí mezi hřbety Orlických a Bystřických hor. Obyvatelé údolí nazývali „Oberes Erlitztal“. Je situováno podél Divoké Orlice. Na pravém břehu řeky Orlice leží vsi Trčkov (Trtschkadorf) Bedřichovka (Friedrichswald), Zelenka (Grünborn), Jadrná (Kerndorf), Kunštát (Kronstadt) a Černá Voda (Schwarzwasser). Na levém břehu řeky Orlice se nachází Lasówka (Kaiserswalde), Królewski Las (Königswalde), Piaskowice (Friedrichsgrund), Mostowice (Längenbrück) a Trójka (Drei Häuser). Tyto vsi jsou od sebe odděleny horskými hřbety (Breiter, Greguš, 2018, s. 5).

„Řeka rozdělovala státy, ale spojovala lidi v údolí. Pokud měli v drsných přírodních a klimatických podmínkách žít, museli spolupracovat a pomáhat si. K sousedům za řekou to měli blíže než do vnitrozemí. Na německé straně bylo více pracovních příležitostí“ (Breiter, Greguš, 2018, s. 5).

1.1 Trčkov (Trtschkadorf)

Nejsevernější sídlo v údolí vzniklo na opočenském panství na začátku 18. století. Toto sídlo bylo především osídleno zaměstnanci sklárny v Bedřichovce. V roce 1910 zde bylo 427 obyvatel, v roce 1930 narostl jejich počet na 439 a v roce 1939 poklesl na 372 obyvatel. U řeky stála parní pila vlastněná Dörnerem, existovaly tu dva obchody, řeznictví Riesner, a ve vsi byl také koželuh. Dále zde byly dva hostince s tanečními sály (Breiter, Greguš, 2018, s. 8).

1.2 Bedřichovka (Friedrichswald)

Ves vznikla kolem sklářské hutě, kterou roku 1614 založil mistr Johann Friedrich z Kladského hrabství během druhé vlny sklářské kolonizace. V roce 1662 zakoupil huť a přilehlý majetek pasovský sklářský mistr Adam Peterhansel. Kvůli nedostatečné rozloze lesů v okolí pro dlouhodobý provoz hutě nakoupil komplex císařských lesů na pruském břehu řeky. Rozšíření hutě v tomto novém území umožnilo vznik vsi Kaiserswalde (dnes Lasówka) a sklářské panství začalo být nazýváno Friedrichswald-Kaiserswalde. Tato sklářská kolonie vedla i k založení bedřichovského pivovaru, který však přestal fungovat v roce 1907. Počet obyvatel v obci byl 365 v roce 1888, 301 v roce 1910, 293 v roce 1930 a 293 v roce 1939. Obecná škola s německým vyučovacím jazykem Bedřichovka a Národní škola Bedřichovka sloužily místním obyvatelům. Dále byla v obci pila známá jako Fehr a Wolff, jež zaměstnávala až 108 pracovníků v první polovině 20. století. Bedřichovka byla rodištěm významného českého ornitologa Karla Plachetky (1877-1961) (Breiter, Greguš, 2018, s. 18).

1.3 Lasówka (Kaiserswalde)

Ves Lasówka, nacházející se naproti obcím Bedřichovka a Trčkov na území sklářského panství Friedrichswald- Kaiserwalde, byla založena v roce 1662. V roce 1906 poskytovala sklářská huť práci přibližně 200 zaměstnancům, a do roku 1939 vzrostl jejich počet asi na 300. V roce 1789 zde žilo 189 obyvatel. Vesnice byla velice významná pro celý region, zejména díky sklárně Pankratz, která poskytovala obživu obyvatelům z širokého okolí a fungovala až do roku 1945, kdy byl provoz postupně omezen a nakonec ukončen. Roku 1845 byla v obci postavena továrna na fosforové sirky. Tato továrna využívala větrnou energii k řezání dřeva a mletí zápalných látek. Její provoz byl ukončen roku 1904, ale nadále zde probíhala domácí výroba sirek a výroba špejlí pro masný průmysl. V roce 1910 v Lesówce žilo 659 obyvatel (Breiter, Greguš, 2018, s. 24).

1.4 Zelenka (Grünborn) a Jadrná (Kerndorf)

Obce Zelenka a Jadrná byly založeny roku 1613 na panství Solnice jako zdroj pracovní síly pro sklářskou huť a také pro ochranu hranice. V roce 1888 zde žilo 214 obyvatel v Zelence a 409 obyvatel v Jadrné. V obcích Zelenka a Jadrná byly k dispozici hostince a také ubytování. Kromě toho zde stál mlýn, statek, rekreační chalupy a stodola (Breiter, Greguš, 2018, s. 28).

1.5 Piaskowice (Friedrichsgrund)

Ves s původním názvem Friedrichsgrund se nacházela v místě významné brusírny skla Ludwik & Oskar Holub. Založení vsi roku 1750 v panství Habelschwerdt (Kladská Bystřice) pravděpodobně souvisí s výrobou papíru a těžbou kvalitního křemenného písku pro sklárnu v Lasówce. Kolem roku 1907 přestavěli bratři Holubové papírnu na brusírnu skla, umělých drahokamů, skleněných perel a různých ozdob. Tato brusírna byla klíčovým zaměstnavatelem pro celý region, zejména pro lidi, kteří při výrobě dřevěných krabiček přišli o práci. V období největší prosperity v třísměnném provozu zaměstnávala více než 650 dělníků z širokého okolí. Roku 1910 žilo v obci 285 obyvatel. Do brusírny docházeli zaměstnanci pěšky, například až ze Zdobnice (Stiebnitz) (Breiter, Greguš, 2018, s. 38). Mezi lety 1904-1906 přesunul majitel několik kvalifikovaných řemeslníků i s jejich rodinami do rakouského města, a to představovalo dočasný přesun ze zdejšího regionu do Rakouska. Okolo roku 1950 probíhala demolice brusírny (Kronika Kunštátu a okolí, 1993, s. 26).

1.6 Kunštát (Kronstadt)

Orlické Záhoří, dříve pojmenované Kunštát (Kronstadt, Kunstadt, Grundstatt), pravděpodobně založili dřevaři, kteří přišli z Tyrol do Krkonoš v roce 1612. Část dosídlenců tvořili skláři, kteří utekli z Itálie, a od těchto sklářů se učil i zdejší lid. V obci panoval značný

turistický ruch, a to zejména pro snadný přístup do obce z německé strany. V zimním období se zde provozovaly zimní sporty, včetně skokanských závodů v Jadrné. Obec byla vybavena důležitými službami - pošta, telefon, celní úřad, obecní budova (starosta, lékař, zubař, spořitelna), lékárna a koupaliště. Místní kulturní život byl bohatý, zahrnoval ochotnické divadlo i hudební kapelu. V obci působil také cyklistický svaz. Adlerhorst, dnes známý pod názvem „lesovna“, sloužil jako ubytovací zařízení pro místní brigádníky, dělníky a učitele (Kronika Kunštátu a okolí, 1993, s. 2).

1.7 Mostowice (Langenbrück)

Obec původně pojmenovaná Langenbruck byla založena v roce 1596 na území bývalého panství bývalého hradu Schnallenstein. Název vsi je odvozen od dlouhého mostu, který vedl přes mokřady a haťovou stezku. Od roku 1840 se obec stala majetkem princezny Marianny Oranžské (Breiter, Greguš, 2018, s. 107).

1.8 Černá Voda (Schwarzwasser)

V roce 1727 byla založena Reudentalská sklárna na rychnovském panství, a to vedlo k vzniku vesnice Černá Voda. Tato ves byla součástí kunštátské farnosti. (Breiter, Greguš, 2018, s. 110) V roce 1910 zde žilo 390 obyvatel, poté se počet obyvatel snižoval - v roce 1930 tu bylo zaznamenáno 268 obyvatel a v roce 1939 zde žilo 240 obyvatel. V obci byla také Obecná škola s vyučovacím jazykem německým Černá Voda (Kronika Kunštátu a okolí, 1993, s. 5).

1.9 Vznik obce Orlické Záhoří

Jak už jsem zmínila, do roku 1945, roku velkého historického přelomu, existovalo v těchto místech šest samostatných obcí: Kunštát v Čechách, Černá Voda, Jadrná, Bedřichovka, Trčkov a Zelenka, která bývala osadou obce Jadrná. I po roce 1945 všechna tato pojmenování platila. 1. srpna 1951 však byly všechny tyto obce sloučeny v samostatnou obec s novým názvem „Orlické Záhoří“ a části Kunštát, Černá Voda, Jadrná, Bedřichovka, Trčkov a Zelenka se staly jejími osadami (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1945, s. 7).

Mach (2020, s. 54) vysvětluje, že *„Osudy obcí, které zanikly, se případ od případu liší. Kdybychom je chtěli nějak zobecnit, našli bychom podle způsobu jejich zániku dvě velké skupiny. První, tu přirozenou, představují obce, které jejich osadníci opustili sami, protože si vyhledali jiné, příhodnější místo k životu. Ta druhá skupina zahrnuje obce, které zanikly nějakým násilným způsobem, jinak řečeno, zničili je válejší vojska. Na rozdíl od těch prvních zmínek nepřežila velká část jejich obyvatel, někdy dokonce téměř nikdo“*.

2 OBYVATELÉ

„Lidé žijící v údolí používali stejný jazyk, byli stejného náboženského vyznání, měli stejná zaměstnání (skláři, lesní dělníci, chudí zemědělci apod.) a byli spojeni četnými příbuzenskými svazky“ (Breiter, Greguš, 2018, s. 5).

V Kronice Kunštátu (1993, s. 5) uvádí, že v údolí od Černé Vody po Trčkov žilo v roce 1869 2604 obyvatel, v roce 1900 pak 2765 obyvatel. Počet obyvatel se snížil v roce 1930 na 2216 a dále na 216 v roce 1950. Následně došlo k nárůstu, kdy v roce 1959 na 253 obyvatel a o dva roky později zde žilo 321 obyvatel. V roce 1970 zde bylo zaevidováno 306 obyvatel a v roce 1975 287 obyvatel.

Počet obyvatel dle národností v okrese Žamberk v roce 1888 ukazoval, že zde žila významná německá populace. Okres byl rozdělen na tři regiony nazývané Gerichtsbezirke- Žamberk, Králíky a Rokytnice. Počet obyvatel v letech 1910-1939 výrazně poklesl, a to zejména v důsledku hospodářské krize, což znamenalo pokles o 23 %. Mnoho lidí odcházelo hledat možnosti snadnějšího výděлку, obvykle do Německa. V roce 1923 v této oblasti vypukla velká nouze z důvodu znehodnocení říšské marky. Důvodem bylo především ekonomické zatížení způsobené následky první světové války a hyperinflace, která vedla k tomu, že 80 % obyvatel bylo zaměstnáno v Německu. Dělníci si za svou týdenní mzdu mohli sotva dovolit zakoupit jeden chleba (Kronika Kunštátu a okolí, 1993, OÚ, s. 5-12). Od roku 1945 do dnešní doby počet obyvatel značně klesl. Hlavní příčinou byl odsun Němců v roce 1946, neboť tehdy měla obec 223 obyvatel. Dnešní stav činí 253 trvale přihlášených obyvatel (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1959, s. 11).

„Lid německý v Orlických pohorích je přičinlivý, otužilý, postavy jadrné. Mezi ženskými částěji lze viděti tváře opravdu sličné. Původní svůj kroj tu zanedbali a odložili a všude již tu rozšířen střih městský. Vyznání katolické převládá“ (Kronika Kunštátu a okolí, 1993, s. 3).

Zdejší kraj nebyl nikdy štědrý ke svým obyvatelům, kteří museli spoléhat pouze na nejnutnější prostředky k udržení života. Lidé se částečně živili zemědělstvím, přičemž v těchto hornatých končinách je to velice obtížné a málo výnosné. Pěstovali nejvíce oves, brambory, žito a len. Ječmen a pšenice se vyskytovaly vzácně na těch nejlepších pozemcích. Kvůli drsnému klimatu bylo zrání obilovin zdlouhavé a někdy z důvodu klimatických podmínek hrozila ztráta úrody. Chladné počasí se často protahovalo až do konce září a některý rok překvapilo zemědělce natolik, že úroda zapadla sněhem. Způsob hospodaření horalů byl skromný, s jednoduchými dřevěnými chatami, malými chlévy, chlívky a stodolou. Okolo chalup se rozprostírala malá políčka a pastviny, jež se táhly až k horským hřebenům. Většina

obyvatel měla jen jednu krávu, nebo několik koz. Zemědělské nástroje byly primitivní a často se pole obdělávalo ručně, například pomocí dřevěných horských pluhů. V jejich každodenní stravě hrály klíčovou roli žitná káva, brambory a chléb, zatímco máslo a tuk byly považovány za luxus. Postupem času však docházelo k rozvoji zemědělství a zaznamenal se značný rozvoj, přičemž rozdíly mezi bohatými a chudými sedláky byly stále patrnější (Kronika Kunštátu a okolí, 1993, s. 20).

2.1 Drobné služby obyvatelstvu

Obyvatelé mohli v místě využívat různé služby a obchody. K dispozici měli kováře, truhláře, krejčího či ševce, opravnu kol, motocyklů a zemědělských strojů, obchody s potravinami, pekárny, prodejnu obuvi BAŤA, mlýn včetně vodního kola, prodejnu barev, trafiky, papírnictví, pekárny, prodejnu chleba z pekárny v Žamberku, kolářské dílny pro výrobu kol, lyží a saní. V obci se nacházela také mlékárna, koňský řezník, celnice, skladištní budova pro pilu, sklad hnojiv a obilí, prodej uhlí, požární zbrojnice s věžičkou, školy, autodoprava, benzinová pumpa před kostelem, prodejny textilu, holičství, cukrárna, stavitel pecí a kachličkových kamen. Bylo možné také využívat obecní chudobinec. Takto bylo zajištěno rozmanité spektrum služeb a obchodů pro obyvatele této oblasti (Kronika Kunštátu a okolí, 1993, s. 30-31).

2.2 Práce

V lokalitě dnešního Orlického Záhoří existovaly různé pracovní možnosti, včetně provozu skláren, výroby dřevěných krabiček, lesního dělnictví, těžby dřeva, mlýna, pily na zpracování dřeva, práce na poli, zemědělství a příležitost pracovat na výstavbě přehrady Pastviny v letech 1936-1938. Kromě toho bylo možné podílet se na budování pevností a bunkerů. Obyvatelé z okolních vsí mohli nalézt zaměstnání v německých územích, která později připadla Polsku. Tato oblast byla známa svou hustou koncentrací továren a průmyslových podniků, které poskytovaly pracovní příležitost mnoha dělníkům (Kronika Kunštátu a okolí, 1993, s. 16-20).

2.3 Pašeráctví

Velmi známým fenoménem údolí bylo pašeráctví, jež představovalo poslední formu obživy pro místní obyvatele. Hlavním artiklem pašování byl cukerín, který se prostřednictvím precizně organizovaných pašeráckých sítí dostával do vnitrozemí. Kromě cukerínu bylo významné pašování koní. Tito koně byli potřeba pro práci nebo pro zpracování na maso. Někteří pašeráci se dokonce spojovali a využívali rafinovaných taktik ke zmatení četníků kvůli převádění až dvaceti koní najednou. Důležité je také to, že vztahy mezi pašeráky a četníky byly relativně „korektní“, a v místních hostincích dokonce probíhaly sázky na úspěšnost, či neúspěšnost pašování určitého zboží přes hranice (Kronika Kunštátu a okolí, 1993, s. 21).

2.4 Hostince

V údolí najdeme sedmnáct hostinců, které jsou rozprostřeny po jednotlivých osadách. Každý z těchto hostinců disponoval tanečním sálem pro Prušáky, turisty a také pro místní obyvatele z pruského pohraničí. Ti si zde mohli vychutnat české pivo a víno za cenově výhodnější podmínky než v Prusku. Zvláště v zimních měsících se tyto pohraniční vesnice a hostince stávaly místy setkávání a odpočinku (Kronika Kunštátu a okolí, 1993, s. 22-23).

2.5 Doprava

Původní cesta do vsí vedla z Rychnova do Kunštátu přes Zdobnici a z Říček do Nové Vsi. V té době neexistovalo spojení mezi Bartošovicemi a Neratovem a přístup do Kunštátu z Rokytnice byl možný pouze cestou přes Panské pole, Ottendorf (Hadinec) a Neratov. V létě bylo zajištěno pravidelné autobusové spojení do Žamberka, zatímco v zimě se doprava zajišťovala pomocí poštovních saní. Velmi výhodným spojením bylo autobusové spojení z Langenbrucku (Mostowice) do Habelschwerdtu (Bystřice Klodzka) vzdáleného 17 km. Z Habelschwerdtu bylo snadné spojení vlakem směrem k Breslau (Vroclav). Snadný přístup byl do Kunštátu z německé strany využíván jen turisticky (Kronika Kunštátu a okolí, 1993, s. 13).

3 ŠKOLNÍ ZAŘÍZENÍ

„Instituce ve veřejném (státním) nebo soukromém vlastnictví, v níž jsou dětem a mládeži zprostředkovávány v systematickém vyučování vědomosti a dovednosti, jež jim mají umožňovat samostatné životní činnosti v rámci státního a společenského uspořádání. Školy to poskytují zpravidla v určitém vymezeném čase, nacházejí se nezávisle na střídání žáků a učitelů na stejném místě a orientují se na příslušné formy výchovy a vzdělávání. Usilují o uskutečňování vymezených cílů vzdělávání a výchovy“ (Průcha, 2017, s. 389).

V obci Orlické Záhohří byla původně tři školní zařízení - jesle, mateřská škola a základní škola. Roku 1988 byly jesle zrušeny, a tak v obci zůstaly pouze mateřská škola a základní škola. O výchovu a vzdělávání dětí se starali pečovatelky jeslí, učitelé/ky mateřské a základní školy a ředitel/ka prvního stupně Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhohří.

V následující části práce uvádím záznamy o školských zařízeních chronologicky za sebou podle dostupných záznamů z Obecní kroniky obce Orlické Záhohří. Pokud záznamy z některých let chybí, pak nebyly dochovány.

3.1 Jesle

V roce 1964 byly v obci Orlické Záhohří vybudovány jesle, které představovaly důležitou součást péče o nejmladší občany. Skládaly se ze tří bytových jednotek, byly moderně vybavené. Měly kapacitu pro 20 dětí ve věku od 1 do 3 let a zaměstnávaly pět stálých zaměstnanců. V roce 1972 bylo do jeslí zavedeno etážové topení, což eliminovalo potřebu nošení otopu a zlepšilo kvalitu vzduchu. Prádelna byla také modernizována a vybavena automatickou pračkou (Obecní kronika obce Orlické Záhohří, 1938-1974, s. 71).

V roce 1976 byly jesle v Orlickém Záhohří zpočátku plně obsazeny 20 dětmi, ale se slučováním farem a zmenšením počtu zaměstnanců na zdejší farmě, klesl i počet dětí ve věku do 3 let. K roku 1976 bylo přihlášeno do jeslí pouze 6 dětí, což způsobilo obavy z možného zavření jeslí. Vzhledem k nepoměru mezi počtem zaměstnanců a počtem dětí bylo nutné hledat řešení. V okrese byl nedostatek zdravotních sester, a tak byla od 1. září jedna zdravotní sestra přemístěna jinam, kuchařka byla uvolněna a přešla ke státním statkům. V jeslích zůstala vedoucí sestra, další sestra a uklízečka, která navíc vařila, prala, žehlila a prováděla úklid (Obecní kronika obce Orlické Záhohří, 1976, s. 132).

V roce 1981, kvůli stále nízkému počtu dětí, se provoz jeslí stal neúnosným, a tak byly dne 1. ledna 1981 zřízeny mikrojesle ve stávajících jeslích za souhlasu ONV - Zdravotnického odboru. Tyto mikrojesle spadaly pod správu národního výboru. V mikrojeslích působily dvě pěstounky, konkrétně sestry Kolářová a Bobčáková, které se staraly o úklid a svačiny samy.

Obědy pro mikrojesle byly vařeny v mateřské škole a následně donášeny. Mikrojesle mohly přijmout maximálně 10 dětí ve věku od 1 do 3 let a poplatek za pobyt byl pro všechny rodiče stejný ve výši 8 Kč. Po odstěhování sestry Bobčákové zaujala její místo v mikrojeslích sestra Šimková (Obecní kronika obce Orlické Záhvoří, 1981, s. 198).

V roce 1985 počet dětí velmi kolísal. V květnu bylo péčí vychovatelek ošetřováno pět dětí, ale časté nemoci malých dětí způsobily, že v jeslích bylo jen jedno dítě. Vzhledem k nižšímu počtu dětí byly vychovatelky málo vytížené a zajišťovaly také praní, úklid v jeslích a přípravu svačin. Pro oběd si vychovatelky docházely do Mateřské školy Orlické Záhvoří, přihřívaly je a podávaly ho dětem v prostorách mikrojeslí (Obecní kronika obce Orlické Záhvoří, 1985, s. 308).

V roce 1986 bylo v mikrojeslích před letními prázdninami 7 dětí, z toho 2 děti odešly do Mateřské školy Orlické Záhvoří. Jedna ze dvou pečovatelek místo opustila, a v případě potřeby byla angažována důchodkyně pro pomoc s dětmi. Dále byl v mikrojeslích zaměstnán nový topič, který zároveň vykonával údržbářské práce (Obecní kronika obce Orlické Záhvoří, 1986, s. 373). V roce 1987 se bojovalo s velmi malým počtem dětí. Stav během roku kolísal mezi 3 a 5 dětmi. Starala se o ně jen jedna pěstounka, zatímco v minulosti byly nutné dvě pracovnice (Obecní kronika obce Orlické Záhvoří, 1987, s. 407).

V kronikách není dostupný žádný záznam o provozu mikrojeslí v dalších letech. Mikrojesle byly pravděpodobně zrušeny roku 1988.

3.2 Mateřská škola

Přesné datum založení Mateřské školy Orlické Záhvoří není uvedeno v žádném dokumentu z dostupných pramenů. První zmínka o mateřské škole se objevuje v Obecní kronice obce Orlické Záhvoří. Je zde zaznamenáno, že Mateřská škola Orlické Záhvoří měla kapacitu 25 dětí ve stáří od 3 do 6 let a byla od roku 1962 umístěna v budově Základní devítileté školy 1.- 5. ročník v Orlickém Záhvoří (Obecní kronika obce Orlické Záhvoří, 1938-1974, s. 61).

Dne 15. září 1975 se Mateřská škola Orlické Záhvoří přestěhovala do nové budovy, jež měla kapacitu pro 30 dětí. Vedení školy zůstalo nezměněné, pracovala zde učitelka Slavíková a učitelka D. Lérova. Stravování zajišťovala kuchařka sestra Brožková H. Mateřská škola disponovala vlastní kuchyní, prostornou a dobře vybavenou hernou, ložnicí, samostatným sociálním zařízením, šatnami a kanceláří. Náklady na výstavbu a vybavení, včetně hraček a nábytku, byly hrazeny Okresním národním výborem (ONV) v Rychnově nad Kněžnou ze státního rozpočtu, což bylo možné pouze v socialistickém státě (Obecní kronika obce Orlické Záhvoří, 1971-1975, s. 102).

V roce 1985 byla Mateřská škola Orlické Záhoří vybavena moderním vybavením, což ji činilo srovnatelnou s městskými školkami. Rodiče mohli pravidelně získávat informace o školce na nástěnkách a mohli se také účastnit přednášek o výchově dětí. Pro rodiče byly k dispozici propagační materiály o výchově dětí a časopisy s názvem "Rodiče a my". Během vánočního období děti společně s učitelkami připravily pásma písniček, básniček a veršovaná divadla. Tyto ukázky her pomáhaly rodičům lépe pochopit nejen bezprostřednost a upřímnost dětí, ale také vliv klidného a laskavého prostředí na jejich vývoj (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1985, s. 307-308).

V roce 1986 chodilo do Mateřské školy Orlické Záhoří 16 dětí. Po odchodu paní Božkové se začaly vychovatelky střídát každé tři měsíce. Kvůli nízkému počtu dětí se tento rok nekonala besídka, která byla v předchozím roce úspěšná. Velká část dětí odešla do Základní devítileté školy 1.-5. ročníku Orlické Záhoří (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1986, s. 373).

V roce 1987 byla Mateřská škola Orlické Záhoří už dlouhý čas chloubou obce. Pořádek, útulnost prostředí, pevný řád a citlivé vedení všech pracovníků školy bylo kladně hodnoceno celou obcí. Zaměstnány zde byly především ženy, s výjimkou topiče. Tento rok bylo uskutečněno plno akcí, Mateřská škola Orlické Záhoří se SPOZEM byly v pořádání a plnění akcí na předním místě. Pro představu šlo například o akci „Táto, mámo, pojd' si hrát!“ Rodiče si mohli hrát s dětmi na půdě mateřské školy, děti svým nejbližším ukázaly hračky, které mají nejraději, bylo to zkrátka zajímavé odpoledne pro všechny. K nejzajímavějším aktivitám školy patřily branné vycházky a loučení předškoláků. Školní rok zahájilo 15 dětí, funkci ředitelky nadále vykonávala paní Slavíková, jejíž práce byla oceněna čestným titulem „Vzorná učitelka“, který jí byl udělen k Mezinárodnímu dni učitelů. Na výchově v Mateřské škole Orlické Záhoří se dále podílela učitelka paní Podolská z Vamberka. Během roku se děti zúčastnily akce Mládež a kultura. Proběhla také beseda s lesníkem o ochraně a funkci lesa a povídání s příslušníkem OSH. Pro vysokou nemocnost dětí nemohla být v daném roce uspořádána vánoční besídka (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1987, s. 407).

V roce 1988 Mateřská škola Orlické Záhoří dobře spolupracovala se Základní devítiletou školou 1.-5. ročník Orlické Záhoří a se školní družinou. Horší byla však spolupráce ze strany rodičů, většina z nich se totiž omezovala pouze na předání dětí a jejich vyzvednutí po skončení pracovní doby. Aby se situace zlepšila, byly uspořádány přednášky na téma spolupráce mezi rodinou a školou a výchovou v rodině. V tomto roce bylo v Mateřské škole Orlické Záhoří 14 dětí. Práci kolektivu školy značně ztěžovala nepravidelná docházka několika dětí. Významným problémem se v průběhu roku stala zvýšená četnost kázeňských problémů. Výchovné působení na děti v rodinách bylo rozdílné, děti si často ubližovaly či byly neukázněné. Ve dvou případech

bylo provedeno psychiatrické vyšetření (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 1988, s. 426). V roce 1989 se v Orlickém Záhоří uskutečnila pedagogická porada pro učitelky jednotřídních mateřských škol z Pěčína, Slatiny nad Zdobnicí, Bartošovic a Rokytnice (Obecní kronika obce Orlické Záhоří, 1989, s. 454-455). V období od roku 1989 do roku 1998 chybí dostupné informace o počtu dětí a změnách v mateřské škole. Během této doby se však nadále konaly různé akce, výlety a besídky pro děti.

V roce 1998 se mateřská škola přestěhovala do budovy základní školy. Ředitelkou byla paní Z. Špinlerová (Obecní kronika obce Orlické Záhоří, 1998, s. 499). Od tohoto roku se záznamy o Mateřské škole a Základní škole Orlické Záhоří vedou společně. Jako učitelky Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhоří se v roce 1999 střídaly paní Vicencová a paní Wittichová (Obecní kronika obce Orlické Záhоří, 1999, s. 504). V roce 2002 nebyly provedeny personální změny, pouze vychovatelku a učitelku Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhоří nahradila paní Poislová. Spolupráce mezi Mateřskou školou a Základní školou Orlické Záhоří byla velmi úzká, a většinu akcí absolvovaly společně. Spolu uspořádaly novoroční besídku, plavecký výcvik v Dobrušce, nacvičily divadelní představení a vypravily se na Velkou Deštnou, Bouzov, Javoříčko a Zoo Svatý Kopeček v Olomouci. Ve spolupráci s Obecním úřadem zrealizovaly dětský karneval (Obecní kronika obce Orlické Záhоří, 2002, s. 517-519).

V roce 2003/2004 docházelo do Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhоří celkem 9 dětí. Mateřská škola a Základní škola Orlické Záhоří prováděla celoroční ekologický program a v tomto roce se zaměřila na program s názvem "Kamarádka sýkorka." Dále byl zahájen program pro děti a rodiče. Mateřská škola a Základní škola Orlické Záhоří průběžně plnila úkoly z oboru hudební výchovy, tělesné výchovy, výtvarné výchovy, pracovní výchovy, výchovy k občanství a přírodovědné výchovy. Děti se také účastnily vycházek do přírody, hrály lidové hry a prováděly praktické činnosti, jako například líhnutí pulců, starost o krmítko a návštěvy statku Ekolife, kde se seznámily s jehňátky, hříbaty a telátky (Obecní kronika obce Orlické Záhоří, 2003-2004, s. 545-563).

V roce 2005 se žádné personální změny se nekonaly, jen paní Poislová odešla na mateřskou dovolenou, a učitelkou Základní školy Orlické Záhоří se stala paní Špinlerová (Obecní kronika obce Orlické Záhоří, 2005, s. 567). V roce 2008 bylo v příslušné škole 17 dětí (Obecní kronika obce Orlické Záhоří, 2008, s. 584), v roce 2009 se celkový počet zvýšil o jedno dítě (Obecní kronika obce Orlické Záhоří, 2009, s. 592-593). Od roku 2010 dětí postupně ubývalo, v daném roce sem docházelo 13 dětí (Obecní kronika obce Orlické Záhоří, 2010, s. 596), v roce 2011 školu navštěvovalo 12 dětí (Obecní kronika obce Orlické Záhоří, 2011, s. 600), v roce 2014

a 2015 zde bylo 5 dětí české národnosti a 5 dětí národnosti polské (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2014-2015, s. 611). Během této doby probíhaly různé akce, výlety a besídky pro děti.

V roce 2016 a 2017 navštěvovalo Mateřskou školu a Základní školu Orlické Záhoří 9 dětí (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2016-2017, s. 614), o rok později se počet zvýšil na 13 dětí (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2018-2019, s. 618-620). V roce 2020 pracovaly na pozici učitelek Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří paní Poislová a Záleská, kuchařkou byla paní Špinlerová, kterou nahradila paní Nestrojilová. Práci školnice vykonávala paní Sawická, asistentem pedagoga byl Mgr. Greguš (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2020 s. 622). Od roku 2020 do roku 2023 došlo k některým personálním změnám. V Mateřské škole a Základní škole Orlické Záhoří pracovaly paní Záleská a Bc. Denemarková (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2020-2023, s. 624). V průběhu této doby nadále probíhaly různé akce, výlety a besídky pro děti. Od roku 2014 do roku 2023 školu většinou navštěvovaly děti z polského příhraničí.

3.3 Školy

Podle různých dokladů existovalo na území dnešního Orlického Záhoří několik škol. Jednalo se o tyto školy - Obecná škola s německým vyučovacím jazykem Bedřichovka, Národní škola Bedřichovka, Obecná škola s německým vyučovacím jazykem Kunštát (Základní škola Orlické Záhoří), Česká škola v Kunštátě, Obecná škola s vyučovacím jazykem německým Černá Voda, Obecná škola s vyučovacím jazykem českým Trčkov.

3.3.1 Obecná škola s vyučovacím jazykem českým Trčkov

„Škola byla zřízena jako jednotřídní a otevřena 1. února 1929“ (Školní kronika, 1929, OÚ, s. 1). Roku 1928/29 bylo ve škole 8 žáků. V prostorách Obecné školy s vyučovacím jazykem českým Trčkov byla i Mateřská škola, kde vyučovaly pěstounky (Školní kronika, 1928-1929, s. 5). V následujícím školním roce, 1929/30, se počet žáků ve třídě zvýšil na 13, neboť se do obce přistěhovali další zřízenci finanční strážce, a možná se počítalo i s tím, že někteří žáci přestoupí do Obecné školy s německým vyučovacím jazykem Kunštát (Školní kronika, 1929-1930, s. 11). V roce 1930/31 školu navštěvovalo celkem 10 žáků (Školní kronika, 1930-1931, s. 26). Následující rok se počet o jedno dítě snížil. Kromě klasické výuky se zde vyučovaly také ženské ruční práce a domácí nauka. Každý rok se děti z této školy účastnily různých mimoškolních akcí. Na zdejší školu přišel mnohokrát provést inspekci Antonín Urie, inspektor menšinových národních škol ze Šumperka (Školní kronika, 1931-1932, s. 49). V roce 1937/38 došlo k zavření školy. Příčinou nebyl ani tak nedostatek dětí jako hlavně fakt, že v místě Obecná

škola s vyučovacím jazykem českým Trčkov nebylo dětí české národnosti (Školní kronika, 1937-1938, s. 85).

3.3.2 Obecná škola s německým vyučovacím jazykem Bedřichovka

V obci Bedřichovka byl dne 2. června 1887 položen základní kámen k výstavbě Obecné školy s německým vyučovacím jazykem Bedřichovka. V letech 1890-1891 byly zřízeny tři třídy a do této školy docházelo 220 dětí ze tří obcí: Trčkov (Trtschkadorf), Bedřichovka (Friedrichswald) a Zelenka (Grünborn). Školu navštěvovaly děti německé národnosti, a tak vyučovacím jazykem byla němčina. Děti české národnosti, pokud nechtěly chodit do Obecné školy s německým vyučovacím jazykem Bedřichovka, docházely do Obecné školy s vyučovacím jazykem českým Trčkov. Tato bedřichovská jednotřídka byla ale pouze skromně vybavená (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1938-1978, OÚ, s. 30). Po druhé světové válce byla školní budova využívána jako penzion, který zde stále funguje (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2002, s. 527).

3.3.3 Česká škola v Kunštátě

V roce 1933/34 byla zřízena Česká obecná škola v Kunštátě a školu navštěvovalo 8 žáků. Obecná škola pro děti finančních strážníků byla česká a byla zřízena v malém domku čp.92/ev. č. 055 v Kunštátě, kde byla k dispozici jedna třída s nedostatečným vybavením. Sem chodily děti státních zaměstnanců, jako byli finančníci, četníci či zaměstnanci pošty (Školní kronika, 1933-1934, s. 53). V závěru školního roku 1937/38 došlo k zavření České školy v Kunštátě, a to hlavně z důvodu chybějících dětí české národnosti (Školní kronika, 1937-1938, s. 85). Nyní se malý domek využívá jako rekreační chalupa.

3.3.4 Obecná škola s vyučovacím jazykem německým Černá Voda

V Černé Vodě byla pro tuto obec a okolní vesnice zřízena trojtřídní Obecná škola s vyučovacím jazykem německým. Původně sloužila výhradně německým dětem za první republiky, po druhé světové válce byla tato budova využívána převážně jako ubytovna pro dělníky a brigádníky. V roce 1995 bylo rozhodnuto přestavět tuto starou školní budovu na penzion, a tento penzion je stále v provozu (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2002, s. 525).

4 VÝVOJ ŠKOLY DO SOUČASNOSTI

Jedinou školou v Orlickém Záhoří, která dětem poskytuje vzdělání až do současnosti, je Obecná škola s německým vyučovacím jazykem Kunštát. Její název byl však změněn nejprve na Národní škola Orlické Záhoří, dále na Základní devítiletá škola 1.- 5. ročník Orlické Záhoří a poté na Základní škola a Mateřská škola Orlické Záhoří.

Tato Mateřská škola a Základní škola Orlické Záhoří implementuje koncept málotřídní, kde učitel organizuje výuku pro všechny ročníky během jedné vyučovací hodiny. V České republice je tento model aplikovatelný pouze na prvním stupni základní školy a často se nachází ve venkovských sídlech s nízkým počtem obyvatel (Trnková, 2010, s. 11).

V současné době je národní vzdělávací systém organizován pod záštitou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Regionální úroveň zastupují krajské odbory školství a na místní úrovni mají obce roli zřizovatelů škol, někdy i samotné školy (Trnková, 2010, s. 37). Ministerstvo školství v České republice formuluje koncepční rámec vzdělávací politiky prostřednictvím Bílé knihy a školského zákona. Česká školní inspekce monitoruje kvalitu vzdělávání a finanční hospodaření škol. Ústav pro informace ve vzdělávání poskytuje analýzy a podklady pro MŠMT. Analýzy faktorů ovlivňujících síť málotřídních škol jsou reflektovány v relevantních dokumentech. Tato struktura umožňuje efektivní sledování a regulaci vzdělávacího systému na národní i regionální úrovni, zajišťuje transparentnost a hodnotící mechanismy (Trnková, 2010, s. 38).

Školský zákon (č. 561/2004 Sb.) organizuje, řídí a financuje základní školy, včetně málotřídních. Rozlišuje školy úplné a ty s menším počtem tříd než ročníků, což zahrnuje malotřídky. Trnková (2010, s. 44-45) uvádí, že „*Zákon samotný neurčuje konkrétní minimální počty žáků ve třídách jednotlivých typů škol, jak tomu bylo dříve, ale odkazuje na prováděný právní předpis. Možnost udělit výjimku v minimálním počtu žáků ve škole se přesunuje na zřizovatele školy, který je v takovém případě povinen uhradit zvýšené výdaje na vzdělávací činnost školy (zákon č 561/2004 Sb., § 23 odst. 3). Dříve platný zákon ponechával toto rozhodnutí na ministerstvu, a to za stejných podmínek. Prováděcím předpisem vymezujícím počty žáků ve školách a třídách je vyhláška č. 48/2005 Sb. o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky. Ta určuje v § 4 pro jednotřídní školy nejméně 10 žáků a pro školy dvojtřídní nejméně 12 žáků v průměru na jednu třídu. Výše organizované první stupně ZŠ mají nejméně 15 žáků v průměru na třídu (vyhláška č 48/2005 Sb., § 4). Touto vyhláškou došlo ke značné změně, neboť dosavadní zákon určoval minimální průměrný počet žáků připadajících na jednu třídu na 13 žáků. Lze tedy mluvit o posunu k lepšímu, neboť podle*

této vyhlášky jsou jednotlivé typy malotřídek odlišné a menším školám bylo přiznáno právo na financování z rozpočtu MŠMT i při nižším počtu žáků“.

Finanční vyrovnání za nižší počet žáků je na zřizovateli. Zákon upravuje financování regionálního školství a nový systém státní správy a samosprávy. Místní obce zůstávají povinny zajistit podmínky pro školní docházku a financování škol. Diskutuje se o nutnosti finančního zvýhodnění zaměstnanců malotřídek. Autonomie škol v zaměstnanecké politice je omezena předepsaným limitem zaměstnanců na 1000 žáků. Ambivalentní je i využívání částečných úvazků na malotřídkách, což ovlivňuje atraktivitu práce pro některé učitele (Trnková, 2010, s. 45-47).

Obec Orlické Záhोří je zřizovatelem a provozovatelem Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhोří. Ředitel školy zajišťuje správu administrativy, ekonomické agendy, manažerské funkce a také výkon výchovně-vzdělávacích aktivit jako učitel či organizátor volnočasových aktivit. Zároveň odpovídá za materiálně-technický provoz školy. Těsná spolupráce mezi obcí a ředitelem školy má klíčový význam pro organizační, finanční a vzdělávací aspekty. Efektivní komunikace, budování vnějších kontaktů a spolupráce s rodiči jsou nezbytné pro získávání podpory a rozvoj školního zařízení (Knotová, 2010, s. 151-160).

Ve sledování historie vzdělávání v obci Orlické Záhोří, od počátků až po moderní dobu, je možné zaznamenat významné milníky ve vývoji místní školní infrastruktury. Již v roce 1660 byla v katastru dnešní obce Orlické Záhोří zřízena první dřevěná škola, ale její konkrétní poloha není známa (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 1938-1974, s. 23). Samotná školní budova, která nahradila tuto dřevěnou školu, byla postavena až v roce 1810. V roce 1887 byl položen základní kámen pro stavbu nové čtyřtřídní Obecné školy s německým vyučovacím jazykem Kunštát, jež sloužila až 280 žákům (Kronika Kunštátu a okolí, 1938-1974, s. 13). *Jejíž půdorys je zachován do dnes. Škola byla německá, čp. 137/22* (Breiter, Greguš, 2018, s. 55). Školní budova byla postavena v roce 1889 (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Popis školní budovy, 1955, kt1). V polovině 18. století byla zavedena povinná školní docházka pro děti. Přestože byla tato povinnost stanovena zákonem, děti z vesnice docházely do Obecné školy s německým vyučovacím jazykem Kunštát obvykle pouze v zimním období. Od jara do zimy byly běžně zapojeny do domácích prací, jako je pasení dobytka či práce na polích, občas pracovaly i v kovárnách (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 1938-1974, s. 30).

V roce 1938 byla v Kunštátě v provozu Obecná a měšťanská škola s německým vyučovacím jazykem Kunštát. V této škole pracovali čtyři učitelé. Budova se skládala ze čtyř tříd a byla zařízena vybavením, které bylo na svoji dobu dostatečné. Do této školy chodily děti všech Němců (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 1938-1978, s. 35).

„Do roku 1945 zde byla kronika německá, která se však ztratila. Do roku 1945 pak psal českou kroniku Špringer, který ji však z osobnostních důvodů nepředal veřejnosti, zničil ji“ (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1945, s. 3).

„Na návsi poblíž Hostince Orlický Dvůr stojí jednopatrová, z části zděná, z části dřevěná budova, jednotřídní národní škola. Nebývala zde vždy škola dvoutrídni. Byla doba, kdy žáků bylo právě jen na jednotřídku a mnohdy ani ta neměla plný počet dětí“ (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1945, s. 12). Počet tříd ve škole byl označen postupnými ročníky od prvního do pátého. Školní budova měla dvě podlaží. Přízemí bylo postaveno z kamene, zatímco patro ze dřeva (roubeného), se střechou z eternitu. Podlahy byly vyrobeny z prken a chodby byly vydlážděny pískovcem. Budova byla vybavena třemi místnostmi, suchými záchody, vlastní studnou pro pitnou vodu, kamny, ředitelnu, tělocvičnou, dílnou, šatnou, školní kuchyní, dvěma kabinetů a dvěma sklepy, z nichž jeden sloužil jako sklad na potraviny. Kromě toho Národní škola Orlické Záhoří disponovala školním pozemkem, zahrnujícím dvůr o rozloze 400 m², pokusné pole o velikosti 250 m² a okrasnou zahradu o rozloze 30 m². Nicméně Národní škola Orlické Záhoří měla své nedostatky, včetně vlhkosti do výše 150 cm a nehygienických záchodů. Celkově byla školní budova zařazena do kategorie B (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Popis školní budovy, 1955, kt1).

50. a 60. léta byla v Československu silně ovlivněna komunistickou ideologií. Pro příklad uvádím vybrané Plány práce. Plán práce pro školní rok 1954/55 vychází z prosincového usnesení strany a vlády z X. sjezdu a VIII. Celostátní konference. Soustředí se na zlepšení disciplíny, výchovy a výuky vycházející z prosincového usnesení strany a vlády. Cílem je zvýšit kvalitu vzdělání prostřednictvím důkladného studia osnov, průzkumu znalostí žáků a individuálního doučování. Plán také obsahuje organizaci výuky s ohledem na nové osnovy, klade důraz na písemný projev žáků a zlepšení tělesné výchovy v zimních měsících. Například v matematice se zaměřuje na nové osnovy a využívání praktických pokynů z časopisu Komenský s častým používáním názorných pomůcek (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Plány práce, 1954-1958. kt 1). Organizační a administrativní úkoly zahrnují, že *„všichni žáci budou vyučováni v jedné třídě, v nichž budou rozdělení na 4 oddělení“* (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Plány práce, 1954-1958. kt 1). Dále plán řeší aktualizaci třídní knihy a kontrolu domácích úkolů. Ředitel Národní školy Orlické Záhoří se má účastnit metodických porad a jednou za čtvrtletí navštíví okolní jednotřídky. Dalším bodem je zvyšování kvalifikace učitelů a organizace besed či slavností. Zdravotní péče o žáky a spolupráce s rodiči jsou také důležitou součástí plánu. Ředitel Národní školy Orlické Záhoří navíc zastává několik funkcí, včetně knihovníka a účetního. Hospodářské úkoly zahrnují opravu fasády a žlabů. Učitelé mají za úkol

vést diskuze s žáky o aktuálních událostech u nás i ve světě a mají se zúčastnit brigád na polích ČSSS. Žáci se mají povinnost starat o pořádek ve škole, včetně mazání tabule a udržování čistoty. Pravidelně se musí účastnit cvičení v Sokole. Pro zlepšení vztahu žáků k veřejnému majetku mají společně s učitelem pečovat o květinový záhon na náměstí (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Plány práce, 1954-1958. kt 1).

Tabulka 1- Rozdělení žáků na 4 oddělení

Oddělení	Chlapci	Dívky	Celkem
1. Oddělení	2	1	3
2. Oddělení	3		3
3. Oddělení	3	6	9
4. Oddělení			
5. Oddělení	2	4	6

Zdroj: SOkA Rychnov n. Kn., fond: Plány práce, 1954-1958. kt 1

Plán práce na čtvrtletí 1955/1956 zahrnuje změnu začátku vyučování na 8,30 hodin, odstranění problémů s pozdním docházením a úsporu elektřiny. Ředitel Národní školy Orlické Záhoří Rázl se má dále vzdělávat a měl by podporovat propagaci Politické organizace. Plán rovněž zahrnuje zdokonalení výuky, účast na exkurzích či výletech a podporuje aktivity spojené s PO. Zároveň mají být dodržovány slavnosti a významné dny (Den vítězství prac. lidu, MDŽ, Den učitelů, Duben - měsíc lesa), uskuteční se zápis do přípravného ročníku a schůze SRPŠ (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Plány práce, 1954-1958. kt 1).

V další části bych ráda přiblížila zajímavou situaci, jež vyplývá z výroční zprávy ředitele Národní školy Orlické Záhoří Rázla ze školního roku 1954/55. Tento dokument poskytuje náhled na specifické výzvy, se kterými se škola tehdy potýkala. Mezi sledované případy patřil žák 1. ročníku, jehož neúspěch ve škole byl přičítán nedostatečnému rodinnému dohledu. Během celého školního roku nevykonal žádné domácí úkoly s tím, že mu matka říkala, aby se tím nezabýval, protože to je zbytečné. Jeho školní potřeby jako pero, tužka nebo sešity nebyly nikdy v pořádku. Projevoval malý zájem o výuku a pravidelně chodil pozdě. Matka byla několikrát povolána nejen do školy, ale i na místní národní výbor, vše bez výsledku. Žádost o umístění do dětského domova byla zamítnuta, protože tam již byli umístěni 3 starší sourozenci. Popisován je zde také případ žáka 5. ročníku, který zameškal mnoho vyučovacích hodin z důvodu nemoci. Kvůli značným mezerám ve vědomostech z předchozích let nemohl látku úspěšně dohnat ani při individuálním doučování. Během prázdnin měl zajištěnou pomoc při studiu, a měl tak předpoklady k úspěšnému složení opravné zkoušky. Také výuka českého jazyka se potýkala s potížemi u značného procenta dětí jiné než české národnosti, ale úkoly byly splněny a celková úroveň ovládnutí jazyka byla v porovnání s ostatními školami v okrese

průměrná. Znalost ruského jazyka se zdála být dokonce lepší než toho českého, a ruština činila Slovákům a Němcům méně potíží než čeština (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Plány práce, 1954-1958. kt 1).

Při zkoumání Hodnocení školní práce z roku 1954 jsem narazila na několik zajímavých případů, kdy jeden žák obdržel hodnocení 2 z chování kvůli lhaní rodičům i ve škole a také kvůli nevhodnému zacházení se psem, kterého ukamenoval. Dále byly kritizovány slabé výsledky ve výuce hudební výchovy. Též byl kladen důraz na zdokonalení kvalifikace učitelky, která se nemohla účastnit schůzí v Rokytnici v Orlických horách kvůli špatnému autobusovému spojení. Mezi dalšími potřebami byla zmíněna oprava budovy, zejména střechy a záchodů, ale také vybavení umyvárny pro děti (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Plány práce, 1954-1958. kt 1).

Zajímavý je Plán práce, kde se píše o analýze směrnic Ministerstva školství a kultury z 27. 5. 1957. Ředitel Národní školy Orlické Záhoří v záznamu uvádí, že školu je nutné v mnoha ohledech vylepšit. V souladu s tímto plánem, jenž měl být realizován v jednotřídní škole, nese celkovou odpovědnost za jeho plnění ředitel Národní školy Orlické Záhoří, který zodpovídá za splnění plánu ve všech bodech, a u jednotlivých bodů tedy není odpovědnost zvlášť uváděna. Školní budova měla shnilá okna i dveře a kolem ležely odpadky a popel. S MNV se zaměřili na obnovení květinových zahrádek před školou, opravu spadlých plotů a odvoz popela. Dalším problémem byl vysoký podíl žáků pocházejících z romských rodin, kteří do školy docházeli v nečistém oblečení a používali hrubé výrazy. Jejich obtížná disciplína a častá absence zasahovaly do pravidelného vyučování. Při sestavování třídního kolektivu se zaměřili na zabránění vzniku nesprávného poměru mezi žáky cikánského původu a ostatními žáky. Této problematice měla být věnována pozornost po celý školní rok (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Plány práce, 1954-1958. kt 1).

Ve Státním okresním archivu v Rychnově nad Kněžnou jsem měla možnost prostudovat několik inspekčních zpráv, jež poskytují důležitý pohled na fungování školních institucí v minulosti. Jedním z takových dokumentů je zápis z inspekce Národní školy v Orlickém Záhoří, provedené okresním školním inspektorem Jaromírem Veverkou 8. prosince 1959. Tento zápis podrobně mapuje situaci ve škole a nabízí cenné informace o pracovních podmínkách učitelů, struktuře tříd, ale i o problémech, se kterými se Národní škola Orlické Záhoří potýkala. Prozkoumejme nyní hlavní body této inspekční zprávy a její významné závěry (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Protokoly o školní inspekci, inspekční zprávy, 1959-1989, kt 2). „*Zápis pořízen na podkladě pohovoru s panem ředitelem Rázlem a paní učitelkou Mihulkovou, prohlídky třídní dokumentace a přítomnosti při vyučování učitelky Mihulkové při hudební výchově ve 2. třídě*“ (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Protokoly o školní inspekci, inspekční zprávy, 1959-1989, kt 2).

Inspektor Veverka zhodnotil paní učitelku Mihulkovou, která má za sebou rok působení v ŽD v Rokytnici a další rok v DM tamtéž. Prvním rokem samostatně vyučuje 2. třídu s 15 dětmi v poměru 11 dívek a 4 chlapců. Třída byla rozdělena na 3. postupný ročník s 9 dětmi, 4. postupný ročník s jedním dítětem a 5. postupný ročník s 5 dětmi. Dále pan inspektor poukazuje na nelehký život v odlehlé vesnici, kde paní učitelka nemá blízkou kamarádku, pouze dojíždí jednou týdně k rodičům do Kunvaldu. Je aktivní jako vedoucí LKR, kde vyučuje 7 příslušníků pohraniční stráže a organizuje mimoškolní tělesnou výchovu. Oceňuje, že si nestěžuje na podmínky a nevymlouvá se na překážky při práci. Má pěkný vztah k dětem a dobře vychází s panem ředitelem Rázlem. Dosud však na škole neproběhla vzájemná hospitace. Dále bylo zjištěno, že ve čtvrtletí neprospěl jeden žák, chlapec z vícečlenné rodiny, který musí doma pečovat o mladší sourozence. Ve škole neprojevuje zájem o učení, a proto mu je věnována zvýšená pozornost přímo ve vyučování. Bylo doporučeno provést individuální opakování s důrazem na postupné získávání zájmu o učení. Je zřejmé, že chlapec má potíže s překonáním rozdílu mezi novým a stávajícím učivem. Bylo navrženo zaměřit se na učení přímo ve škole, protože nelze spoléhat na pomoc rodiny, jež je zaneprázdněna zaměstnáním rodičů. Dalším slabým žákem byl chlapec, který však nebyl způsobilý pro normální školu. Opakoval druhou a třetí třídu, předtím navštěvoval zvláštní školu. Nebylo možné jej umístit do Národní školy Orlické Záhoří kvůli stavu jeho mentálního vývoje (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Protokoly o školní inspekci, inspekční zprávy, 1959-1989, kt 2).

V závěru inspekce Národní školy v Orlickém Záhoří, provedené 8. prosince 1959 okresním školním inspektorem Jaromírem Veverkou, bylo zjištěno několik oblastí, kde je potřeba provést vylepšení. Inspektor uvedl, že třídy jsou čisté, prostorné a vkusně vyzdobené, i když zařízení je starší, je zachovalé a udržované v pořádku. Mezi hlavní doporučení patřilo prostudování knihy Organizace a formy vyučování na malotřídní škole učители ve volném čase a zlepšení příprav na vyučování metodickým rozpracováním s důrazem na výchovné cíle a ideové zaměření. Tato opatření byla zvláště významná v kontextu prostředí, ze kterého žáci pocházejí. Inspektor rovněž doporučil zajištění vhodných desek pro výuku hudební výchovy, odstranění nedostatků v třídní dokumentaci a zavedení vzájemných hospitací s následnými stručnými závěry pro zlepšení práce, včetně úzké spolupráce s ředitelem školy. Tato doporučení měla za cíl nejen zlepšení výuky, ale i efektivnější organizaci a provoz školy v souladu se současnými pedagogickými standardy (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Protokoly o školní inspekci, inspekční zprávy, 1959-1989, kt 2).

Zápis ze dne 15. listopadu 1960 dokumentuje inspekční návštěvu dvojtřídní Národní školy Orlické Záhoří, kterou vedl okresní školní inspektor Josef Holec. Inspekce se zaměřila hlavně

na zhodnocení práce obou učitelů. Třídní učitel a ředitel Josef Jireš prokázal v 1. ročníku dobrou přípravu a svědomitou práci, zatímco učitelka Anna Klumparová vykazovala ve 2. ročníku nedostatek zkušeností a mnoho chyb ve výuce. Doporučení inspekce zahrnovala častější používání hudebního nástroje k doprovodu písní v oblasti hudební výchovy, odstranění jednotvárnosti v hodinách českého jazyka, kdy je nutné, aby vyučování bylo pestré. V matematice bylo doporučeno zlepšit přípravy ve výuce slovních úloh. Další doporučení se týkala organizace Národní školy Orlické Záhoří, včetně svolávání pedagogických rad a vylepšení vybavení tříd (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Protokoly o školní inspekci, inspekční zprávy, 1959-1989, kt 2). „*Přepracovat rozvrh hodin. Doplnit jej jednou hodinou českého jazyka v 1. ročníku a snížit počet hodin tělesné výchovy ve 2. ročníku*“ (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Protokoly o školní inspekci, inspekční zprávy, 1959-1989, kt 2). Zvláštní důraz byl v inspekční zprávě kladen na podporu učitelky Anny Klumparové ve 2. ročníku, která se musí lépe připravovat a získávat další zkušenosti. Ředitel školy měl u zmíněné učitelky nejméně jednou týdně hospitovat, bylo mu doporučeno zaměřit se na účinnější pomoc a lepší řízení práce své zaměstnankyně. Závěry inspekce sloužily jako cenný průvodce pro další rozvoj vzdělávacího procesu a efektivnější organizaci školního prostředí v souladu s pedagogickými standardy té doby (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Protokoly o školní inspekci, inspekční zprávy, 1959-1989, kt 2).

Následující inspekční návštěvu dvojtřídní Národní školy Orlické Záhoří provedl okresní školní inspektor Oldřich Franc dne 16. února 1961. V průběhu inspekce bylo sledováno vyučování českého jazyka v 1. a 2. ročníku. Učitel a ředitel Rázl pracoval s prvňáčky na rozvoji řeči a s druháky na čtení a porozumění textu. Příprava na vyučování byla dostatečná, osnovy byly splněny. Paní učitelka Mihulková byla navštívena na hodině matematiky ve 3., 4. a 5. ročníku. Ve 3. třídě se procvičovala násobilka a dělení, v ostatních ročnících probíhala samostatná práce. I zde nebyly ze strany inspekce větší výtky. V hodině hudební výchovy s paní učitelkou Mihulkovou se objevily problémy s naučením písně Pochod rudých námořníků. Navíc se dle inspekce v hodině nedostatečně využívaly hudební nástroje. Další nedostatky inspektor shledal v dokumentaci a upozornil na neúplnost zápisu do třídní knihy. Rovněž poukázal na ledabyly vedenou kroniku školy s četnými chybami v pravopisu, a nařídil doplnění dokumentace, přičemž zdůraznil potřebu odstranění drobných nedostatků (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Protokoly o školní inspekci, inspekční zprávy, 1959-1989, kt 2).

V archivu nebylo možné do dalších dochovaných dokumentů Základní školy a Mateřské školy Orlické Záhoří nahlédnout z důvodu ochrany osobních údajů. V další části práce jsem se tedy omezila pouze na dokumenty, které byly k dispozici. Jedná se o záznamy z Obecní kroniky

obce, které obsahují informace o dalších letech Národní školy Orlické Záhoří. Například ale mezi roky 1961 až 1977 a mezi roky 1979 až 1984 záznamy o škole zcela chybí. V další části práce tedy uvádím jednotlivé dohledané informace o škole chronologicky za sebou tak, jak jsou k dispozici.

K zásadní změně došlo v roce 1959, kdy stoupl stav žáků na 34, takže poprvé od roku 1945 zde byla zřízena dvoutřídka. Ředitelem Národní školy Orlické Záhoří byl Vladimír Rázl (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1945, s. 12). „*Družina školní mládeže byla vybudována ve zdejší škole v roce 1960. V roce 1962 byla převedena na mateřskou školu pro 20-25 dětí stáří od 3-6 roků. Družina byla zřízena v roce 1967 a je umístěna ve 2 místnostech brigádnické ubytovny ČSSR v Orlickém Záhoří*“ (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1938-1974, s. 60-61).

Dne 4. září 1978 uspořádal Sbor pro občanské záležitosti při zahájení školního roku přivítání nových žáků do první třídy. Této události se zúčastnilo 20 osob včetně rodičů, a prvňáčkům byly předány drobné dary (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1978, s. 169). O rok později, dne 3. září 1979, byli rovněž první den školní docházky slavnostně uvítáni prvňáčci. Vítání se zúčastnili rodiče prvňáčků i zástupce národního výboru. Pořadatelem byl Sbor pro občanské záležitosti (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1979, s. 181). V roce 1985 přivítala paní Fišerová pouze dva prvňáčky. Každým rokem dětí ubývalo (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1985, s. 307).

V roce 1985 dokončilo školní docházku celkem 24 dětí. V tomto roce došlo ke změně, kdy byly spojeny 1. -2. třída se 3. -4. třídou, což znamenalo, že prvňáci se učili společně se třetíky a druháci se čtvrtou třídou. Tato změna byla provedena kvůli vyrovnaní počtu žáků v obou třídách. V družině po škole pomáhali učitelky z Mateřské školy Orlické Záhoří a případně i učitelé. Zároveň se objevily problémy s vybavením některých dětí, jako bylo nedostatečné oblečení a nevhodná obuv, což znamenalo, že některé děti musely trávit volný čas ve škole (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1985, s. 307).

V roce 1986 v lednu proběhl zápis prvňáčků. Po uplynulých slabších letech byl počet devíti prvňáčků velké číslo. Školní rok dokončilo 19 dětí. Kromě povinného učení ve vztahu k osnovám byly uskutečněny besedy pro žáky, a to požární prevence, beseda s lesníkem, práce MNV, SPOZU, V. I. Lenin. Žáci své učební dny měli během roku prokládány koncerty a filmy, které kladly důraz na výchovu a estetický účinek. Většina žáků byla také členem Klubu mladých čtenářů, jenž ve škole působil již 18 let. Školáci se také účastnili dopravní soutěže, branných cvičení a začali se věnovat nepovinnému předmětu - pohybovým hrám, které probíhaly 2 hodiny týdně od 1. listopadu. Pro třetí třídu byly zakoupeny nové učebnice. Je třeba také zmínit,

že v tomto roce byl poprvé organizován plavecký výcvik pro všechny žáky Základní devítileté školy 1. - 5. ročník Orlické Záhoří (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1986, s. 373-374).

V roce 1987 dokončilo školní docházku 18 dětí. Od 1. září byla provedena reorganizace školy a učitelka Špinlerová odešla vyučovat do Základní devítileté školy Deštné v Orlických horách. Ředitel Základní devítileté školy 1. - 5. ročník Orlické Záhoří pan Rázl učil 1. -2. třídu, ostatní ročníky se vzdělávaly v Deštné, a to z důvodu malého počtu žáků. Od září navštěvovalo Základní devítiletou školu 1.-5. ročník Orlické Záhoří jen 12 dětí. Tento rok byl opět zorganizován plavecký výcvik, jedenkrát za 14 dní žáci odjížděli do krytého bazénu v Dobrušce. Kurzovné činilo 80 Kč, zbytek doplácel Odbor školství. Spolupráce Základní devítileté školy 1.-5. ročník Orlické Záhoří s rodiči byla v obci zavedena mnoho let. SRPŠ uspořádalo přednášku o klasifikačním řádu, kde se rodiče seznámili, jak a podle čeho se hodnotí znalosti jejich dětí. Na pravidelných rodičovských schůzkách mohli rodiče nadnést své připomínky. V této době se problematikou školství zabývaly i informační prostředky. Nové osnovy či změna systému učiva vyvolávaly živé diskuse, a to i na třídních schůzkách. Většina rodičů zastávala názor, že učivo je těžké a náročné, dětem se berou dětská léta, a pokud chce žák dobře prospívat ve škole, musí se denně připravovat, a to s pomocí svých rodičů. Mimo povinné učivo se vedení školy i obce staralo o všestranné vzdělávání dětí. Po dohodě s organizacemi se děti mohly účastnit různých akcí, které pro ně byly pořádány (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1987, s. 406-407).

Na Základní devítileté škole 1.-5. ročník Orlické Záhoří byl zahájen nový školní rok 1. září 1988 za účasti poslance ONV pana Volta, zástupců sboru pro občanské záležitosti a rodičů prvňáčků. Ředitelem školy a zároveň učitelem byl i nadále pan Vladimír Rázl. Škola zůstávala jednotřídní se školní družinou, kterou vedla paní Podolská, učitelka Mateřské školy Orlické Záhoří. Školní rok zahájilo 14 žáků, z toho 8 jich dosáhlo nadprůměrných výsledků a pouze jeden žák neprošel prvním ročníkem (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1988, s. 427-428).

V roce 1989 se na vstup do Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří připravilo 8 dětí. Jedno z nich muselo být zařazeno do zvláštní školy a dvě děti pokračovaly v logopedické nápravě řeči. Děti se tohoto roku zapojily do výtvarné soutěže, pro rodiče se uskutečnily dvě schůze SRPŠ, při příležitosti MDŽ se konal Den otevřených dveří, 30. 5. proběhla přednáška prof. Albertové „Citová výchova v rodině“ a uskutečnily se besedy dětí s pracovníky OSH a státních lesů. Základní školu dokončilo 11 žáků. Práci Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří ovlivňoval zdravotní stav žáků, kteří zameškali celkem 777 hodin (průměrně 57 hodin na žáka). Ve škole vyučoval pan Rázl, družinu vedla paní Šafránková a paní Grulichová vedla tělovýchovný kroužek (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1989, s. 455).

V roce 1990 odešel do důchodu pan učitel Rázl. Ředitelkou se stala Zdeňka Špinlerová, školní družinu vedla Pavlína Grulichová, práci školnice vykonávala Marie Rázlová a topičem byl pan Rázl. Mateřská škola a Základní škola Orlické Záhoří byla organizována jako jednotřídní s 1. a 2. ročníkem (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1990, s. 463). V roce 1991 došlo ke změnám v obsazení personálu Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří, paní Grulichovou nahradila paní Jandáčková. Důležitou změnou byla také úprava školní družiny, kdy děti začaly chodit po vyučování do Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří. Mateřská škola a Základní škola Orlické Záhoří měla žáky v 1., 2. a 3. ročníku (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1991, s. 467), v roce 1993 byl v provozu pouze 1. a 2. ročník (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1993, s. 475), o rok později se škola opět rozšířila o 3. ročník (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1994, s. 480).

V roce 1995 byla Mateřská škola a Základní škola Orlické Záhoří personálně obsazena takto: práci ředitelky vykonávala Z. Špinlerová, učitelkou hudební výchovy a tělesné výchovy byla paní Jandáčková, školnicí zůstala paní Rázlová a topičem byl stále pan Rázl. Škola nadále poskytovala vzdělání v 1., 2. a 3. ročníku. Na podzim byly vyhlášeny chřipkové prázdniny (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1995, s. 486).

Dne 4. 5. 1996 byla škola zařazena do sítě škol jako výjimka, protože nesplňovala zákonem stanovený počet žáků. Tato změna byla iniciována ředitelkou školy na základě žádosti MŠMT a schválena ministerstvem. Tento rok škola uspořádala výlety pro žáky, včetně návštěvy Zoo ve Dvoře Králové a výletu do Adršpachu (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1996, s. 490).

V roce 1997 zůstalo personální obsazení Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří stejné. Novým přírůstkem byl učitel angličtiny pan Rázl. Škola byla opět organizována jako jednotřídní od 1. do 4. třídy (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1997, s. 494).

V roce 1998 škola prodělala změnu organizace, a to z důvodu nízkého počtu žáků. Zůstal zachován i 5. ročník, aby nedošlo ke zrušení školy. Učitelkou hudební a tělesné výchovy byla paní Janušová a angličtinu vyučoval stále pan Rázl. Ve družině střídavě pracovaly učitelky Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří, paní Janušová a paní Pošvářová. Škola tradičně uspořádala jarní výlet do Zoo a do Ratibořic (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1998, s. 499).

V roce 1999 bylo obsazení Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří následující: ředitelkou byla paní Špinlerová, učitelkou hudební a tělesné výchovy byla paní Vicencová, učitelem angličtiny zůstával pan Rázl. Paní Vicencová a paní Wittichová se střídaly jako učitelky Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří, práci školnice vykonávala paní Špinlerová, topičem byl pan Rázl a o stravování se starala paní Linhartová. Škola daný rok

zorganizovala výlety na zámek v Opočně a do skanzenu Veselý kopec u Hlinska (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1999, s. 504).

V roce 2000 odešla do důchodu paní Špinlerová, a na její místo byl jmenován nový ředitel - Mgr. Kovář. Ostatní personální obsazení zůstalo stejné. V budově Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří byly provedeny úpravy na zlepšení vzhledu, třídy byly vyzdobeny, a došlo k reorganizaci uspořádání tříd, kde část prostoru z kabinetu byla převedena dětem a využívána jako čistírna a herna (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2000, s. 508).

V roce 2001 byl ředitel Mgr. Kovář odvolán školním úřadem, a novým ředitelem se stal Mgr. Brych. Důvodem změny ředitele byl nesouhlas rodičů se stylem výuky Mgr. Kováře. Mateřská škola a Základní škola Orlické Záhoří byla pro školní rok 2001/2002 otevřena jako jednotřídní pro 1., 2. a 3. ročník. Počet žáků stále klesal, a v tomto roce docházelo do školy 9 žáků. Mateřská škola a Základní škola Orlické Záhoří byla otevřena na výjimku udělenou MŠMT. Personální změny se dotkly výtvarné výchovy, kterou nyní vyučovala paní Vicencová, a ke změně došlo i na pozici vychovatelky školní družiny, tou se stala paní Matyášová. Ředitel školy převzal také roli topiče (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2001, s. 514).

V roce 2002 byla provedena pouze jedna personální změna, kdy vychovatelku a učitelku školy nahradila paní Poislová. Mateřská škola a Základní škola Orlické Záhoří měla v první třídě 4 prvňáčky. Počet žáků od 1. do 4. třídy se zvýšil z 9 na 13 žáků. Školní družina a Mateřská škola a Základní škola Orlické Záhoří se spojily, a proto v ranních a odpoledních hodinách měly možnost vzájemných kontaktů. Díky této spolupráci vznikaly mezi dětmi vztahy, a starší žáci pomáhali mladším spolužákům. Spolupráce mezi Mateřskou školou a Základní školou Orlické Záhoří byla velmi úzká, a většinu akcí absolvovaly společně. V předchozím roce se spolu účastnily několika akcí, včetně novoroční besídky, dětského karnevalu ve spolupráci s obecním úřadem a plaveckého výcviku v Dobrušce. Samy uspořádaly divadelní představení a výpravy na Velkou Deštnou, Bouzov, Javoříčko a do Zoo Svatý Kopeček v Olomouci. Obecní úřad zajišťoval vymalování celé Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří, opravu střechy a instalaci počítačové sítě. Děti byly také seznámeny se základy práce na počítači a internetu (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2002, s. 517-519).

V roce 2003 i v roce 2004 byl počet žáků snížen na 10. Do první třídy nastoupili dva prvňáčci (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2003-2004, s. 545-563), v roce 2005 tři prvňáčci (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2005, s. 567) a v roce 2006 nebyl do školy přihlášen žádný žák první třídy (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2006, s. 571).

V roce 2007 do první třídy nastoupili tři prvňáci. Tehdy ukončil svou funkci učitel a ředitel Mgr. Brych, a to z rodinných důvodů. Mezi dětmi byl oblíbený a hodně se jim věnoval i po

vyučování. S paní Vincencovou tvořili výborný tým ve výchově dětí, ve vedení školy a také v případech pořádání různých akcí. Na pozici učitelky nastoupila Mgr. Kovářová, škola obdržela příspěvek na opravu budovy, zahrnující opravu střechy, oken, nových radiátorů, elektřiny, vybavení kuchyně a zateplení budovy (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 2007, s. 575).

Následující rok, tedy 2008, byl vyhlášen konkurz na místo učitele, neboť Mgr. Kovářová ukončila svůj pracovní poměr. Od 1. srpna 2008 nastoupila Mgr. Honsová a měla pod svým vedením 10 žáků v Mateřské škole a Základní škole Orlické Záhोří. Do první třídy nastoupili dva prvňáčci (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 2008, s. 584).

V roce 2009 do Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhोří chodilo 9 žáků. Angličtinu vyučoval Mgr. Morávek z Rokytnice, výtvarnou výchovu, informatiku a náboženství učil Mgr. Janeček pocházející rovněž z Rokytnice. Ostatní předměty vyučovala Mgr. Honsová. Do školky i školy byly zakoupeny nové lavice s židlemi. Pro děti bylo uspořádáno několik výletů, včetně společné exkurze s rodiči do Zoo ve Dvoře Králové či cyklovýletu do Polska. Dále byla zrealizována pěší túra školáků s nocováním v myslivecké hájovně, žáci navštívili divadelní představení a společně s učiteli připravili vánoční besídku (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 2009, s. 592-593).

V roce 2010 byla v Mateřské škole a Základní škole Orlické Záhोří zaznamenána nízká docházka žáků. Na zápis do první třídy přišly 4 děti, ale tři z nich v daném školním roce nenastoupily pro odklad školní docházky. Do první třídy tedy přibyl pouze jeden prvňáček a celkově měla škola pouze 7 žáků, čímž se dostala pod limit. Anglický jazyk vyučoval pan Morávek a Mgr. Honsová učila ostatní předměty. Jako každý rok žáci ve spolupráci s učiteli připravili dvě veřejná vystoupení - vánoční představení a vystoupení při Záhोřské pouti (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 2010, s. 596).

V roce 2011 do první třídy nastoupilo 8 prvňáčků, po odchodu učitelky Mgr. Honsové ji nahradil Mgr. Greguš (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 2011, s. 600). V letech 2012 a 2013 do první třídy nastoupili tři prvňáčci. Celkem do školy docházelo 12 žáků (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 2012-2013, s. 606).

Ve školním roce 2014/2015 nastoupili dva žáci do první třídy a celkem bylo ve škole 13 dětí (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 2014-2015, s. 611). V roce 2016/2017 nastoupili čtyři prvňáci, celkový počet čítal 10 žáků včetně dětí polské národnosti. Práci ředitelky Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhोří vykonávala Mgr. Řeháková, dále zde vyučovali pan Morávek, paní Šafářová a paní Poislová. Školu uklízela paní Vilímková a o kuchyň se starala paní Špinlerová (Obecní kronika obce Orlické Záhोří, 2016-2017, s. 614).

V roce 2018/2019 se počet žáků v Mateřské škole a Základní škole Orlické Záhohří snížil na 9 dětí (Obecní kronika obce Orlické Záhohří, 2018-2019, s. 618-620). V roce 2020 byla ředitelkou školy stále Mgr. Řeháková, která odešla na mateřskou dovolenou, a zastoupila ji Mgr. Turková. Novým učitelem školy se stal Mgr. Petr Strach, učitelkami Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhohří byly paní Poislová a Záleská, kuchařkou paní Špinlerová, kterou nahradila paní Nestrojilová. Na pozici školnice pracovala paní Sawická a práci asistenta pedagoga vykonával Mgr. Greguš (Obecní kronika obce Orlické Záhohří, 2020, s. 622). Od roku 2020 do roku 2023 nedošlo k personálním změnám, pouze na pozici ředitelky školy, tou se stala Mgr. Turková. Dalšími vyučujícími byli pan Turek, paní Záleská, Bc. Denemarková. V Mateřské škole a Základní škole Orlické Záhohří pracovaly paní Záleská a Bc. Denemarková. Stravu zajišťovala paní Nestrojilová a školu uklízela paní Pazderníková (Obecní kronika obce Orlické Záhohří, 2020-2023, s. 624). Od roku 2014 do roku 2023 počet žáků Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhohří většinou zastupovaly děti polské národnosti.

4.1 Projekty

Základní škola a Mateřská škola Orlické Záhohří se také aktivně zapojuje do čerpání finančních prostředků v rámci různých projektů. Mikroprojekt „*Jak se tu dřív žilo*“ vedl k vytvoření muzea školní výuky z minulého století ve školních prostorech. Finanční investice do školy zahrnovaly pořízení vybavení pro mateřskou školu, včetně vysavače, mopu, nábytku a dalších položek. Ve školní kuchyni bylo investováno do nerezového stolu, myčky nádobí, multifunkčního robota a dalšího vybavení (<https://www.orlickezahori.eu>). Projekt doučování žáků reagoval na vzdělávací potřeby během pandemie covid-19, byl součástí Národního plánu obnovy a byl financován z evropských fondů. Mateřská škola a Základní škola Orlické Záhohří se také angažovala v šablonách OP JAK CZ. 02. 02. XX/00/22_002/0000996, jež se zaměřovaly na podporu otevřené a vzdělané společnosti, kdy rovné příležitosti a rozvoj dovedností přispívají k růstu konkurenceschopnosti ČR a zlepšení životních podmínek každého jedince. Další projekt Šablony III. Orlické Záhohří CZ. 02. 3. X/0. 0/20_080/0018731 byl zaměřen na personální podporu, extrakurikulární aktivity, spolupráci s rodiči, dětmi, žáky a veřejností. Všechny tyto projekty byly financovány a spolufinancovány z prostředků Evropské unie (<https://zsams-orlickezahori.webnode.cz>).

4.2 Počet žáků v letech 1954- 1960

Ve Státním okresním archivu Rychnov nad Kněžnou byly dochovány některé výkazy o Národní škole Orlické Záhohří pouze z let 1954-1960. V následujících tabulkách uvádím pro informaci podrobné složení žactva v jednotlivých ročnících v tomto období podle dokumentů,

kteře jsou k dispozici. Záznamy složení žactva ve školních letech 1955/56, 1956/57 a 1958/59 se nedochovaly.

Tabulka 2- Počet žáků

Postupný ročník v roce 1954/55	Celkem žáků	Z toho dívek
1. Postupný ročník	4	1
2. Postupný ročník	1	1
3. Postupný ročník	1	1
4. Postupný ročník	5	3
5. Postupný ročník	4	0
1.-5. Postupný ročník	15	6

Postupný ročník v roce 1957/58	Celkem žáků	Z toho dívek
1. Postupný ročník	12	6
2. Postupný ročník	2	1
3. Postupný ročník	5	3
4. Postupný ročník	4	3
5. Postupný ročník	3	2
1.-5. Postupný ročník	26	15

Postupný ročník v roce 1958/60	Celkem žáků	Z toho dívek
1. Postupný ročník	11	3
2. Postupný ročník	8	7
3. Postupný ročník	10	6
4. Postupný ročník	3	1
5. Postupný ročník	5	4
1.-5. Postupný ročník	37	21

Zdroj: SOKA Rychnov n. Kn., fond: Výkazy o škole, 1954-1996, kt 2

Ve výkazech o Národní škole Orlické Záhoří ve školním roce 1954/55 bylo zaznamenáno několik statistik. Do školy docházelo 8 žáků, jejichž matky byly zaměstnány, 8 žáků projevilo zájem o mičurinský směr, 10 žáků bylo české národnosti, 1 slovenské a 4 národnosti německé. Byli přijati čtyři žáci do 1. postupného ročníku. V té době školu vedl jeden kvalifikovaný učitel a jeden nekvalifikovaný učitel. Statistika z roku 1957/58 uvádí, že bylo přijato 11 žáků do 1. postupného ročníku. Dále byl zaznamenán jeden žák se zájmem o ruční práce, 2 pionýři, 6 žáků přespolních a 16 žáků, jejichž matka byla zaměstnána. České národnosti bylo 13 žáků, 11 žáků slovenské a 2 žáci měli německý původ. Statistika ze školního roku 1959/60 informuje, že dva žáci opakovali 1. a 2. postupný ročník. Byly zřízeny dvě skupiny ručních prací pro žáky od 1. do 5. postupného ročníku. Národní škola Orlické Záhoří měla šest pionýrů s pionýrskou organizací. K dispozici byl také jeden technický kroužek, který navštěvovalo šest žáků. Počet žáků přespolních byl 7 a počet žáků, jejichž matky byly zaměstnány, činil 32. Celkem 29 žáků

bylo české národnosti, 7 žáků slovenské a 1 žák německé národnosti (SOkA Rychnov n. Kn., fond: Výkazy o škole, 1954-1996, kt 2).

Žáci, kteří dokončili první stupeň Základní devítileté školy 1.-5. ročník Orlické Záhoří, museli absolvovat druhý stupeň Základní devítileté školy v Rokytnici v Orlických horách. Protože každodenní dojíždění nebylo možné, žáci museli být od pondělí do soboty ubytováni na internátě v Rokytnici v Orlických horách. Tyto okolnosti výrazně ovlivnily životy rodin v obci. Později, po zavedení silnice do Deštného v Orlických horách, měli žáci od 5. třídy možnost navštěvovat Základní školu v obci Deštné, která poskytovala první a druhý stupeň vzdělání. Sem už bylo možné každý den dojíždět.

4.3 Počet romských žáků v letech 1971- 1974

Dokumenty s informacemi o přesném složení žáků romského původu navštěvujících Národní školu Orlické Záhoří jsou ve Státním okresním archivu v Rychnově nad Kněžnou dochovány pouze z let 1971-1974. V následujících tabulkách uvádím přehled počtu romských žáků v tomto období.

Tabulka 3- Počet romských žáků

Postupný ročník v roce 1971/72	Celkem	Prospěli
1. Postupný ročník	0	0
2. Postupný ročník	1	1
3. Postupný ročník	0	0
4. Postupný ročník	0	0
5. Postupný ročník	1	1
1.-5. Postupný ročník	2	2

Postupný ročník v roce 1972/73	Celkem	Prospěli
1. Postupný ročník	0	0
2. Postupný ročník	0	0
3. Postupný ročník	1	1
4. Postupný ročník	0	0
5. Postupný ročník	0	0
1.-5. Postupný ročník	1	1

Postupný ročník v roce 1973/74	Celkem	Prospěli
1. Postupný ročník	1	1
2. Postupný ročník	0	0
3. Postupný ročník	0	0
4. Postupný ročník	1	1
5. Postupný ročník	0	0
1.-5. Postupný ročník	2	2

Zdroj: SOkA Rychnov n. Kn., fond: Výkazy o cikánských dětech, 1972-1975, kt 2

4.4 Statistické zhodnocení počtu žáků

Statistická analýza ukazuje, že na Národní škole v Orlických horách byl počet žáků od roku 1954 relativně stabilní, v průběhu let se potýkal pouze s drobnými výkyvy. Nicméně v následujících letech došlo k postupnému snižování počtu žáků, což naznačuje demografické změny v obci. Dnešní stav žáků je doplňován žáky polskými. Tento trend pokračoval i v případě romských dětí, jejichž počet v průběhu sledovaného období klesal.

Důsledky migrace a urbanizace se na českém venkově začaly projevovat od druhé poloviny 19. století, ale nebyly tak výrazné jako v jiných zemích. Hospodářská a geopolitická situace v 18. a 19. století tento stav ovlivnila spíše částečně. Skutečné změny v charakteru osídlení přišly s poválečnými událostmi, zejména s odsunem německého obyvatelstva z pohraničních oblastí po II. světové válce. Tím došlo ke zrušení kontinuity osídlení v příhraničních krajích a vznikla potřeba dosídlit opuštěné oblasti. Rozvoj těžebního a těžkého průmyslu po válce dále posílil koncentraci obyvatelstva do průmyslových center a růst měst. V 70. letech minulého století došlo k dalšímu zásahu do přirozeného vývoje osídlení prostřednictvím soustavy střediskového osídlení, což vedlo ke ztrátě samostatnosti mnoha venkovských obcí a k omezení možností jejich rozvoje v oblasti technické infrastruktury a občanské vybavenosti. (Knotová, 2010, s. 108-109).

V archivu nebylo možné získat další dochované dokumenty Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří kvůli ochraně osobních údajů, a proto jsem se omezila pouze na dokumenty, které byly k dispozici. Záznamy o dalších letech Mateřské školy a Základní školy Orlické Záhoří jsou zachyceny v Obecní kronice, jež poskytuje další informace o vývoji školy, jak jsem již zmínila v předchozí kapitole. Z dostupných dat vyplývá, že počet žáků v průběhu času výrazně klesal.

5 UČITELÉ

V českých zemích přinesl Hasnerův zákon z roku 1869 významné změny v postavení učitelů a ve formátu školního systému. Zákon zaváděl osmileté obecné a měšťanské školy, měšťanské školy mohly být tříleté při navázání na nižší pětiletý stupeň školy obecné. Byly vytvořeny čtyřleté učitelské ústavy s maturitou, kde absolventi po dokončení dvouleté praxe mohli získat zkoušku učitelské způsobilosti. Tento systém zůstal v platnosti i po založení Československa v roce 1918. Hasnerův zákon zdůrazňoval svobodu vědy a vyučování, uznával všechny hlavní jazyky (zejména němčinu a češtinu) a zakládal školské rady na různých úrovních správy. Náboženství bylo v rukou církve, ale stát měl vrchní dozor. Zákon také řešil sociální postavení učitelů, včetně vyplácení služného a poskytování penzí. Učitelky absolvovaly ženský učitelský ústav, ale po uzavření sňatku nemohly nadále vyučovat, přičemž učitelský celibát byl zrušen až v roce 1919 (Kasper, Kasperová, 2008, s. 96-98).

Vysokoškolské vzdělávání pro učitele na základní škole bylo v naší zemi zahájeno až v roce 1946. S nárůstem neaprobovaných učitelů a odborníků bez pedagogické kvalifikace na základních školách se objevovaly nejasnosti ohledně požadavků na vysokoškolskou přípravu učitelů. Problematika akreditace některých pedagogických fakult, včetně diskusí o délce a typu přípravy pro primární stupeň škol, dále komplikovala situaci (Průcha, 2017, s. 174-175).

V učitelské profesi jsou charakteristiky osobnosti klíčové. Již v antice byly formulovány požadavky na žádoucí vlastnosti učitelské osobnosti, tato snaha pokračovala i v díle J. A. Komenského a dalších pedagogů. V 19. století vytvořil J. Engelbert první příručku pro učitele, v níž specifikoval důležité rysy osobnosti, jako je motivace k povolání, talent a kognitivní vybavenost. Tehdy se předpokládalo, že jsou tyto vlastnosti charakteristické především pro muže, neboť ženy byly v učitelském povolání akceptovány až koncem 19. století. Dnes jsou kladeny požadavky na komplexní osobnostní vybavu učitele zahrnující nejen pedagogické dovednosti, ale také empatii, flexibilitu a schopnost motivovat žáky (Průcha, 2017, s. 188-189).

Abychom si mohli utvořit představu o životě a vzdělání některých zdejších učitelů, pokusím se v této kapitole některé z nich představit. Informace jsem čerpala z dochovaných školních kronik a obecných kronik.

Vladimír Nohyl byl učitel a správce Obecné školy s vyučovacím jazykem českým Trčkov. Narodil se 9. listopadu 1905 v Mírově, ve zněmčilém kraji severomoravském. Navštěvoval německou obecnou školu v Mírově, německou měšťanskou školu Mohelnici a českou měšťanskou školu v Lošticích. Po ukončení jednoročního učitelského kurzu při městské škole v Olomouci vstoupil do tamějšího učitelského ústavu, v němž roku 1925 vykonal zkoušku

dospělosti. Školní službu nastoupil 1. 9. 1926 na dvoutrídni obecné škole menšinové v Šumperku a přerušil ji nastoupením činné vojenské služby, kterou konal v letech 1926-1928 u 2. leteckého pluku v Olomouci. Po ukončení 18 měsíců prezenční vojenské služby byl ustanoven zástupcem učitele a správcem Obecné školy státní v Červené Vodě za tamějšího nemocného správce školy, jehož do školního roku 1927/28 zastoupil. Potom byl jmenován zástupným učitelem na dvoutrídni obecné škole v Rokytnici v Orlických horách, odkud byl v letech 1929 přeložen na zdejší školu (Školní kronika, 1929, s. 2).

Pěstounka Ludmila Pacholíková se narodila 17. září roku 1900 v Prostějově na Moravě. V Prostějově vychodila školu obecnou a taktéž školu měšťanskou. Následně vstoupila do městské dívčí průmyslové školy pro ženská povolání, kde pobyla 2 léta. Roku 1919 nastoupila na místo v národním závodě v Prostějově, kde pracovala do roku 1921. Poté byla několik let doma a v roce 1927 začala hospitovat v městské mateřské škole, přičemž se jako externistka připravovala ke zkoušce způsobilosti na pěstounku mateřské školy. V roce 1928 jí těsně před zkouškou onemocněla matka, musela o ni tedy pečovat a sama se starat o domácnost. Z tohoto důvodu zkoušku vykonala teprve v roce 1929, a to v Ženském ústavu učitelství v Brně. Protože prozatím neměla žádné pracovní místo, prováděla praktickou službu v mateřské škole v Prostějově. Roku 1930 nastoupila za nemocnou pěstounku v Bílé Vodě, kde působila od 9. března až do konce června. V srpnu získala místo pěstounky ve Friedrichswaldu v Orlických horách (Školní kronika, 1930, s. 23).

Žofie Medlíková se narodila se 2. dubna 1902 v obci Košťálov, kde vychodila 5 let obecné školy, dále navštěvovala 4 třídy měšťanské školy v Semilech. Po absolvování měšťanské školy musela zůstat jeden rok doma a pomáhat matce v domácnosti. V letech 1918-1919 studovala na německé obchodní škole Rančákov v Liberci, kde nabyla potřebných vědomostí pro kancelářskou práci, aby se mohla živit sama, a nemusela čekat na podporu od rodičů. Po vchození obchodní školy ihned nastoupila na pracovní místo v kanceláři u Prvního Výrobního Družstva krejčího v Praze. Tam zůstala skoro 4 roky, a to k úplné spokojenosti představenstva. Poté se provdala za respicienta finanční stráže, a tímto přestala pracovat v kanceláři. Odstěhovala se z Prahy na hranice do Petříkovic u Trutnova, žila zde 8 let mezi Němci. Následně byl její muž přeložen do Friedrichswaldu v Orlických horách, aby mohl starší syn navštěvovat českou školu. Na české škole v tuto dobu postrádali učitelku ručních prací, čehož se dotýčná v letech 1929-1930 zhostila. Do školy chodila velice ráda, neboť děti učila jak brát jehlu do rukou a jak vytvořit první steh. Poté byla zřízena školka a slečna pěstounka převzala i vyučování ručních prací (Školní kronika, 1931, s. 35).

Josef Kott se narodil 25. prosince 1907 v Praze, dětství však prožil v Moskvě v Rusku. Po středoškolských studiích a po vojenské službě se učil v letech 1930-32 v Kysúckých chudobných kopanicích na severním Slovensku. Po absolvování kurzu při Učitelském ústavu v Hradci Králové nastoupil 29. srpna 1933 na místo správce obecné školy v Kunštátě v Čechách. Po převzetí této školy státem byl zde ustanoven výpomocným učitelem (Školní kronika, 1933, s. 54).

Bohumil Sucharda se narodil 31. srpna 1912 v Peřimově, okres Jilemnice. Studoval na Státním reálném gymnáziu v Jilemnici, kde maturoval v roce 1931. Od 7. září 1934 působil jako výpomocný vedlejší učitel v Novém Městě pod Smrkem, okres Frýdlant. Od roku 1932 byl ustanoven výpomocným vedlejším učitelem při městské škole v Hanušovicích, kde působil dva roky. V červnu a září roku 1933 složil doplňovací zkoušku učitelské dospělosti. 1. 9. 1934 byl jmenován výpomocným učitelem na Expozituře v Kunštátu v Čechách (Školní kronika, 1934, s. 56).

Dne 1. října roku 1936 byl na Expozituře v Kunštátě jmenován výpomocným učitelem Josef Holzinger. Narodil se 22. srpna 1912 v Týništi nad Orlicí. Po maturitě na Rašínově gymnáziu v Hradci Králové vykonal vojenskou službu, poté složil doplňující maturitu v Učitelském ústavě v Hradci Králové. Po maturitě působil na státních školách v Malšově Lhotě a v Hradci Králové (Školní kronika, 1936, s. 72).

Josef Skopal se narodil v 22. ledna 1914 v Dolních Studénkách u Šumperska. Po maturitě na české reálce v Šumperku v roce 1932 složil v červnu následujícího roku doplňující zkoušku učitelské dospělosti ve Státním českém ústavu učitelství v Olomouci. Ve školním roce 1934/1935 byl ustanoven jako výpomocný učitel na obecné škole ve Vikýřovicích a za rok nastoupil jako výpomocný učitel na Expozituře v Kunštátě (Školní kronika, 1936, s. 63).

Josef Scheitz, biskup, notář, farář a učitel římsko-katolického náboženství na místní státní škole v Kunštátě v Čechách se narodil 10. října 1874 v Rychnově nad Kněžnou. Absolvoval obecnou školu a pokračoval na gymnáziu ve svém rodišti, kde 27. června 1894 úspěšně složil maturitní zkoušku. Následně se v říjnu 1894 přihlásil na kněžské učiliště v Hradci Králové a v roce 1897 úspěšně dokončil bohoslovecká studia. Dne 25. července 1898 byl vysvěcen na kněze a poté sloužil na různých farnostech, včetně Kunvaldu u Žamberka a Krucemburku u Chotěboře. Následně začal studovat na vyšším kněžském učilišti ve Vídni a v roce 1899 vystudoval doktorát bohosloví. Kvůli špatnému zdravotnímu stavu se však vrátil do Deštného v Orlických horách, kde působil jako kooperátor. Později byl farářem v Kačerově u Velké Zdobnice a v Kunštátě v Čechách. Kromě své služby na české státní škole vyučoval také římsko-katolické náboženství na německých školách v Kunštátě, Friedrichswaldu, Černé Vodě

a Nové Vsi, což mu přinášelo 22 vyučovacíh hodin týdně. Kvůli této práci musel každý týden dojíždět a ujet celkem 76 kilometrů (Školní kronika, 1930, s. 24).

Vladimír Rázl se narodil 28. října 1936 v Hradci Králové, dětství prožil v Klášterci nad Orlicí. Po absolvování gymnázia v Kostelci nad Orlicí navštěvoval kurz pro učitele při pedagogické škole v Hradci Králové a stal se učitelem. Učil v Rokytnici v Orlických horách, v Lichkově, v Králíkách a v roce 1953 nastoupil na jednotřídní školu v Orlickém Záhoří, kde působil na Národní škole Orlické Záhoří až do svého odchodu do důchodu v roce 1990 (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1959, OÚ, s.5).

V roce 1990 v Mateřské škole a Základní škole Orlické Záhoří začal vyučovat náboženství farář Josef Suchár. (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1990, s. 463) V roce 1991 tuto činnost ukončil (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 1991, s. 467).

V roce 2001-2007 byl ředitelem školy Mgr. Brych. Zpočátku musel několik měsíců dojíždět z Deštného v Orlických horách, ale v roce 2002 odkoupil od obce Hájenku na Černé Vodě, kde choval několik tažných Grónských psů a v zimě nepravidelně absolvoval projížďky se psím spřežením. Je ženatý a má dvě děti (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2002, s. 517).

V roce 2007-2008 působila ve sledované škole jako ředitelka Mgr. Kovářová, ta získala specializaci v oblasti speciální pedagogiky. Narodila se v Rychnově a žila v Kostelci nad Orlicí. Ze začátku roku se snažila věnovat dětem, ale kvůli nedostatku času, který musela věnovat svému vedlejšímu zaměstnání, ji v její práci zastupovali jiní pedagogové (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2007, s. 575).

V letech 2008-2011 žila Mgr. Honsová trvale v Ondřejově u Prahy a přechodně pobývala v Rokytnici v domku svých rodičů. Narodila se v Rychnově. V oblasti vzdělání absolvovala Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze v letech 1980-1985, předtím studovala střední ekonomickou školu v Pardubicích, konkrétně v období 1972-1976 (Obecní kronika obce Orlické Záhoří, 2008, s. 583).

6 METODOLOGIE VÝZKUMU

Z teoretické části přecházíme k praktické, kde provedu výzkum vývoje základního školství v obci Orlické Záhoří. Popíši cíl výzkumu, výzkumné otázky, metodu sběru dat, charakteristiku výzkumného souboru, analýzu dat, interpretuji analyzovaná data a získané poznatky shrnu do závěru. Zvolila jsem kvalitativní výzkum, který umožňuje hluboké porozumění prostředí a analýzu názorů účastníků v přirozených podmínkách.

„Kvalitativní výzkumná orientace představuje odlišný a v jistém smyslu protikladný způsob výzkumu, než je kvantitativně orientovaný výzkum. Terénní práce je pro kvalitativního výzkumníka příležitostí pro hluboké poznání a jemnou analýzu konkrétního prostředí. Prostor se chápe jako určitá celistvá kultura. Kultura je soubor hodnot, postojů a pravidel chování skupiny lidí. Skupinou mohou být obyvatelé městečka, školní třída, mládežnická skupina, učitelský sbor a podobně“ (Gavora, 2000, s. 142).

6.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem práce je zmapovat vývoj základního školství v obci Orlické Záhoří. Dalším cílem je zjistit, jaké faktory ovlivnily jeho proměny a jakým způsobem se tyto změny projeví na kvalitě vzdělávání ve specifickém horském prostředí obce ležící v Sudetech. Práce přináší ucelený pohled poskytující autentické informace o historii a současnosti malotřídního školství v obci.

6.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jak se vyvíjelo základní školství v obci Orlické Záhoří?

Dílejší výzkumné otázky:

VO1: Jak vnímáte své vzdělávání v typické horské malotřídní škole?

VO2: Jaký vztah byl mezi žákem a učitelem?

VO3: Jak vnímáte vztahy mezi žáky ve třídě s více ročníky pohromadě?

VO4: Do jaké míry byla školní docházka ovlivněna specifickým prostředím?

VO5: Jak se v průběhu let měnilo sociodemografické složení žáků?

6.3 Metoda sběru dat

Vzhledem ke zvolenému tématu práce jsem v rámci výzkumu dala přednost metodě kvalitativního výzkumu. Tato metoda umožňuje hloubkový a detailní pohled na zkoumaný jev, zkoumá kontext a podává bohatý popis. Kvalitativní přístup se zaměřuje na porozumění, interpretaci a zachycení komplexnosti situací, jež napomáhají hlubší analýze a porozumění zkoumanému fenoménu (Hendl, 2005, s. 50).

Volba polostrukturovaného rozhovoru pro výzkumné šetření byla motivována jeho flexibilitou a schopností systematicky sondovat výzkumná témata pomocí předem připravených otázek. Osnova rozhovoru a záznamový arch poskytují pevný rámec pro detailní záznamy a následnou analýzu odpovědí. Tento konverzační přístup umožňuje výzkumníkovi přizpůsobit otázky v reálném čase v závislosti na průběhu rozhovoru a respondentovi. V interaktivním procesu jsou výzkumník a respondenti rovnocennými partnery, což přispívá k organickému vzniku odpovědí. Polostrukturovaný rozhovor tak nabízí flexibilitu a adaptabilitu, což ho činí efektivním nástrojem pro kvalitativní výzkum (Mišovič, 2019, s. 84).

Během interaktivního setkání s respondenty jsme věnovali pečlivou pozornost 15 minutové diskusi, kde jsme podrobně vysvětlili otázky a společně se dohodli na termínu pro nahrání rozhovoru. Respondenti byli seznámeni s klíčovými tématy bakalářské práce a jejím cílem. Rozhovor proběhl v klidném prostředí, následovala po něm diskuse a byly sděleny následné kroky.

Tato interakce nám umožnila zdůraznit detaily a pečlivě domluvit postup nahrávání s důrazem na význam jejich spolupráce. Respondenti aktivně souhlasili s účastí ve výzkumu a měli možnost vybrat si, pod jakým jménem budou uvedeni. Někteří z nich se rozhodli použít své skutečné jméno, zatímco jiní zvolili anonymitu.

Všem respondentům jsem zdůraznila, že jejich účast je klíčová pro úspěch výzkumu a že jejich hlas a zkušenosti přispějí k bohatství dat. Diskutovali jsme také o otázkách a zárukách důvěrnosti. Respondenti byli přesvědčeni o důležitosti této práce a o tom, že mohou významně přispět k obohacení zkoumané problematiky.

Rozhovory byly naplánovány na několik následujících týdnů, s dodatečnou flexibilitou pro případné změny v harmonogramu. Každý respondent dostal podrobné informace o průběhu rozhovoru a čase trvání. Získali také příležitost k položení vlastních otázek nebo vyjasnění případných pochybností. Celkově tato interakce výrazně prohloubila porozumění zkoumaného tématu.

6.4 Charakteristika výzkumného souboru

Výběr vzorku byl v rámci kvalitativního výzkumu zvolen záměrně. Tato metoda výběru umožňuje výzkumníkovi cíleně vybírat respondenty na základě specifických charakteristik nebo kritérií, která jsou relevantní pro zkoumané téma. Záměrný výběr usnadňuje efektivní identifikaci respondentů, kteří nejlépe splňují požadavky výzkumného záměru, což přispívá k vyšší relevanci a hloubce získaných informací. Tato strategie výběru se často využívá v situacích, kdy je klíčové získat detailní a relevantní perspektivy od jednotlivců s konkrétními

znalostmi nebo zkušenostmi ve sledovaném oboru. Záměrný výběr přináší větší kontrolu nad výběrem respondentů a umožňuje lépe zaměřit výzkum na specifické aspekty zkoumaného jevu (Gavora, 2000, s. 34).

„Někdy výzkumník nemůže uskutečnit náhodný výběr. Potom může udělat záměrný výběr. Záměrný výběr se uskutečňuje na základě určení relevantních znaků, tj. těch znaků základního souboru, které jsou důležité pro dané zkoumání. Při tom se výzkumník opírá o pedagogickou teorii, své zkušenosti, vědomosti a úsudek. Jeho postup je kvalifikovaný, protože se opírá o určitou erudici a případy, které dobře zná“ (Gavora, 2000, s. 64).

Vybráni byli účastníci, kteří navštěvovali jako žáci malotřídní školu s dnešním názvem Základní škola a Mateřská škola Orlické Záhoří. Počet účastníků byl omezen z důvodu různých faktorů, jako je například odstěhování se do jiných lokalit, případně úmrtí. Vybráni byli především jednotlivci, kteří projevili zájem podělit se se svými vzpomínkami na svá školní léta. Tímto výběrem se snažím zachytit různorodé perspektivy a zážitky spojené se vzděláváním v této obci.

V následující tabulce jsou uvedeni respondenti spolupracující na výzkumu, spolu s informacemi o jejich roce nástupu do první třídy a s délkou strávených let na základní škole:

Tabulka 4- Charakteristika respondentů

Respondent	Rok nástupu	Rok ukončení	Doba strávená na škole
Respondent č. 1	1957	1962	5 let
Respondent č. 2	1959	1964	5 let
Respondent č. 3	1962	1967	5 let
Respondent č. 4	1971	1976	5 let
Respondent č. 5	1976	1980	4 roky

6.5 Analýza dat

Rozhovory probíhaly s explicitním souhlasem účastníků výzkumu. Tato etika byla zachována po celou dobu výzkumu. Po nahrání rozhovorů byl obsah pečlivě přepsán do textové podoby, a to s využitím programu Microsoft Word. Tento postup zajišťoval nejen uchování přesnosti a detailů obsahu rozhovorů, ale také umožnil snadnou analýzu a interpretaci získaných dat. Přepsání do textové podoby bylo provedeno s maximální péčí, aby byla zachována autentičnost původních výpovědí účastníků.

V odborné literatuře se uvádí čtyři způsoby transkripce rozhovorů. První, nejčastěji používaný způsob, je doslovná transkripce, která je časově náročná a zaměřuje se na obsahovou a tematickou rovinu. Kontrolovaná transkripce zahrnuje doplnění přepisovaného textu komentáři, přičemž jsou stanovena předem jasná pravidla. Shrnující protokol a selektivní

protokol nepracují s celým textem, ale abstrahují některé pasáže na základě přesně stanovených kritérií. Selektivní protokol se zaměřuje pouze na informace týkající se vybraných aspektů a ostatní jsou vypouštěny, což však může vést ke ztrátě kontextuálních informací (Mišovič, 2019, s. 123-124).

Zvolila jsme postup doslovné transkripce, jenž je často preferován v situacích, kdy respondenti vystupují jako svědci nebo experti. Otázky byly v textu zvýrazněny tučným písmem a odděleny novým řádkem od odpovědí. Odpovědi byly rozděleny do 6 sekcí, které poslouží k analýze dat. Otevřené kódování umožňuje jednoduchý popis a označování prvků dat bez složitých teoretických rámců, což je vhodné pro získání přehledu o obsahu dat bez předchozího plánování (Mišovič, 2019, s. 163-165). Doslovná transkripce byla zvolena kvůli významu respondentů jako svědků nebo expertů. Odpovědi budou analyzovány podle kategorií přiřazených v rámci otevřeného kódování, což umožňuje kategorizaci pojmů dle významových jednotek bez nutnosti složitých teoretických rámců (Mišovič, 2019, s. 123).

7 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

V rámci výzkumu bylo provedeno několik rozhovorů s pěti respondenty, kteří jsou v rámci zachování anonymity uvedeni pod čísla. Otázky byly kladené s cílem získat co nejkomplexnější vhled do dané problematiky, ačkoli ne vždy identickým způsobem. Nicméně, smysl toho, co jsem chtěla zjistit, byl zachován a respektován individuálními potřebami respondentů. Interpretace získaných výsledků je založena na datech získaných od těchto respondentů a systematicky strukturována do jednotlivých tematických sekcí.

1. sekce: Vzdělávání v horské málotřídní škole

Otázky v této sekci směřovaly ke vzpomínkám na školní léta v Orlickém Záhoří.

Respondenti se, až na malé výjimky, v náhledu na raná školní léta převážně shodovali. Respondent č. 2 zdůraznil: *„Jak už jsem říkal, byly to svým způsobem bezstarostné roky, který ten člověk tady prožil. Protože jedinou povinností bylo teda zvládnout tu školu, psát úkoly. A nějak, my jsme samozřejmě měli, měli jsme asi samý jedničky, já myslím, že... Ale ne, že by to byla protekce, ale nějak nám to šlo.“* Respondent č. 4 vzpomíná: *„No, tam toho bylo víc, byla to prostě škola, bavilo mi to tam, vzpomínám si, že první, druhá třída byli jsme v jedné třídě a třetí, čtvrtá, pátá jsme byli ve druhé třídě. Akorát nechápu, jak to ti učitelé mohli dělat, v jedné hodině vyučovat dvě třídy najednou, ale asi to zvládli. Ne asi, ale určitě to zvládli.“*

Někteří si detailně vzpomněli na podobu i vybavení třídy. Respondent č. 4 vzpomíná: *„No tak, tenkrát to byly klasický, že jo, dřevěný lavice. Ještě si vzpomínám, v první třídě jsme psali klasickým perem do kalamáře, nejdřív jsme psali obyčejnou tužkou, a pak jsme měli teda obyčejný pero, který jsme namáčeli do toho, ale to bylo takový rozskřípaný. Ale vzpomínám se, že už jsem pak ve třetí třídě mohla psát „čínou“, tenkrát. To bylo, když mi za odměnu, kdo psal hezky, tak čínským perem.“* Respondent č. 4 potvrdil to, co odpověděli i ostatní: *„No, tak já si pamatuju jenom ukazovátka, klasická tabule a různý, teda jak se vždycky na tabuli věšely, jakoby ty různý plátěný tabule, že jo, písmenka, že jo, a autíčko, nevím, jo. Takže nebyly nějaký, že speciální.“* Respondent č. 1 si vzpomněl na klasický styl výuky té doby: *„Klacek pořádněj. lepáky lítaly. Dneska už se to nedovolí.“*

Respondenti si uvědomují, že je propastný rozdíl mezi školstvím v jejich době v porovnání se současností. Respondent č. 1 uvedl: *„Dneska už to je moderní všechno. Samej počítač, samej telefon. To dřív nebylo.“* Respondent č. 5 dodává: *„Tak určitě my jsme byli hodnější, si myslím. Byli jsme takoví, že jsme se možná i chtěli víc něco naučit než ty děti dneska, mně přijdou takový z těch počítačů a všeho takový víc... a mají víc volnosti, my jsme to takhle neměli. Měli jsme větší respekt i jak z rodičů, si myslím, tak i z toho učitele, což dneska vlastně i ty rodiče některých*

těch dětí to vůbec vlastně nepreferují, že by teda měla být nějaká přísnost, takže asi velký jako v tomhleto směru, ale je to všechno o výchově, si myslím.“

Všichni respondenti si pamatují, že vyučovací předměty se nějak nelišily od dnešní doby. Respondent č. 3 uvedl: *„Tak to byla čeština, matematika, hudební výchova. Od čtvrté třídy ruština, přírodopis.“* Navíc si respondent č. 1 vybavil: *„Jako jsou teď. Stejný. A ještě náboženství tam bylo taky.“*

Na společenské akce nebo události spojené se školou v Orlickém Záhoří jako jsou třídní výlety, besídky nebo soutěže si téměř žádných z respondentů nepamatuje. Jedinou výjimkou je respondent č. 4: *„No, tak na Záhoří, si myslím, že tam žádný besídky ani žádný soutěže, to si nevzpomínám, a výlety, akorát si pamatuju výlet do zoo, to bylo hned v první a druhé třídě ve Dvoře Králové, to jsme navštívili, a pak si pamatuju Bouzov, Úsov, Javoříčko.“*

Naopak význam školství pro rozvoj života v obci Orlické Záhoří vnímají všichni respondenti jako klíčový. Respondent č. 2: *„No to je naprosto zásadní. A to je nepostradatelný, jo. Já si myslím, ta škola, teď mluvíme nejdříve o škole jako takový, to prostě vesnice bez školy, to je... Zvláště tady, když máme 15 kilometrů sem, 18 tamhle, že jo, tak to... Tady kdyby nebyla škola, tak už ta obec nemá vůbec nějakou hodnotu, nebo nebyla by to plnohodnotná obec, že jo. A to platí i o tom obchodu, že jo. I kdyby tam třeba... I kdyby sem mohla přijíždět nějaká prodejna, tak by to... A ta škola to je opravdu takový, jako bych řekl, bych skoro... Když to přeženu, takový... intelektuální centrum. Ne, tak je to strašně důležitý, jo. A zaplat' Pán Bůh, že se teda jako daří tady starostovi jako to furt udržet, jo. I když to jsou nemalý prostředky, no. To si fakt si nedovedu představit, aby prvňáci jezdili do Deštného, že jo. Ještě v zimě a tak. To prostě to není smyslem tady. Takže to jsou teda... Doufám, že se to bude dařit ještě furt jako udržet, jo.“* Tento názor potvrdila i respondentka č. 5: *„Tak to už jsem říkala, myslím si, že je to velice důležité, že ta škola tady prostě je, a jako i když tam těch dětí je prostě teďka méně, tak i pro ty rodiče si myslím si, že to je úžasný a zrovna i teď prostě. Učitelé, kteří tam jsou teďka, tak opravdu si myslím, že sem přinesli takovou jinou, protože já jsem byla zvyklá na takovou větší přísnost, a když pak můj syn sem začal chodit do školy, tak pan učitel byl s nima takový větší kamarád, než jsme byli asi my. Ale to není na škodu.“*

Na mimoškolní aktivity si nevzpomíná žádný z respondentů. Příkladně to shrnul respondent č. 3: *„Tady žádný kroužky nebyly. Žádný dramaťák, hudební nebo něco, ne.“*

Na školní družinu si pamatují však pouze někteří. *„Ale to bylo snad ze školky nebo ze školy, že jsem chodil do družiny, která byla v čerstvě postavených bytovkách tamhle. Tam jsem hrál s mladým Kydlem šachy, no. To si pamatuju tam. Ale jinak jsme si s bráchou vymohli na mámě, že nás ze družiny vzala a bylo to. Tak jsem pak nechodil ani tam.“*

2. sekce: Interakce učitel a žák

V této části zařazují otázku, která se týká popisu interakce s vyučujícím.

Všichni respondenti se shodli, že je vyučoval pan učitel Rázl, na kterého mají pozitivní názory. Většina dotazovaných uváděla, že s ním měli dobrý a hezký vztah, i když byl přísný. Respondent č. 2 uvedl: *„Naprostou legendou byl pan Rázl. Pan Rázl, kterej tady učil, přišel, tuším, z Klášterce na Orlicí, tam odtad' on je, a učil tady vlastně, až ještě potom už jako důchodce tady, ještě on ještě vypomáhal, že jo.“* Respondent č. 5 vyprávěl: *„Vzpomínám si na to, že pan učitel, když kolem nás prošel, tak jsme měli z něj velký respekt a nemusel na nás ani zvyšovat hlas.“* Respondent č. 3 sdělil: *„Já dobřej. Sice učitel Rázl, ten pro ránu nešel daleko. Tak si vzpomínám, že s Mirkem Barnetovým si nás ohnul přes lavici. A vyplácal nás na jednou tím dřevěným metrem. Ale jinak si myslím, že to byl velice dobřej a schopnej učitel, no. Akorát nevím, co se mu nelíbilo na mým zpěvu, že mi vždycky dal trojku.“*

Někteří respondenti si vzpomněli i na další vyučující. Pana učitele Josefa Jireše respondent č. 2 popsal takto: *„Byl takovej přátelskej, takovej jako, skoro bych řekl kamarádskej. Takže člověk to, dobře, tak mi dal čtyřku z diktátu, ale prostě já jsem ho kvůli tomu, nepřestál mít rád, jo. No, pak jsem si řekl, musíš si dát pozor, abys ho nezklamal, jo. Takže tohle, tohle tak jako, jako bych tak řekl, nejbližší mně byl právě tady ten, ten učitel.“* Respondent č. 1 ke stejnému učiteli sdělil: *„S ním jsem měl vztah bez problémů.“* Paní učitelku Zdeňku Špinlerovou respondent č. 5 označil za „dobrou“, zatímco respondent č. 3 si jen vzpomněl, že ho vyučovala. Respondent č. 4 uvedl: *„Já jsem měla jako dobrý. Byla jsem hodná, byla jsem, šlo mně to, tak asi mě měli rádi, takže neměla jsem s nima žádný problémy.“*

3. sekce: Vztahy mezi spolužáky

Do třetí sekce zařazují otázku týkající se vztahů se spolužáky.

Všichni respondenti se shodli, že měli dobré vztahy se svými spolužáky. Respondent č. 1 uvedl: *„Dobrý. Bez problému.“* Respondent č. 2 řekl: *„Na ně vzpomínám jako rád, jako na kamarády, že jo. Ne, ne, nevzpomínám si, že bysme se někde, někde, někde prali, i když, jako v tomhle věku se taky to stane, že se, že se nepohodneš s někým, a popereš se, že.“* Svě vzpomínky přirovnává k filmu Obecná škola a Po strništi bos. Respondent č. 3 vzpomíná: *„S holkama jsme si hráli, jsem si hrál na ty indiány. A jinak, že bysme jako šikanovali, nebo někdo šikanoval mě. To ne. Akorát si vlastně ještě vybavuju, to jsem myslím, chodil do druhé třídy. Tak tehda se sem nastěhovala nějaká romská rodina. Jo, jenže ten kluk, kterej šel s náma do druhé třídy, tomu už bylo 14, že jo. Takže vím, že jsme se honili, nevím, jestli já, nebo kdo. Jsme mu dali stoličku, no a on narazil hlavou do té lavice. Tak to jsme měli tenkrát dost strach, teda. Ale kluk se oklepal a dobrý.“* Respondent č. 4 popisuje: *„No tak já si myslím, že vesměs dobrý, že*

jsme byli tak nějak...Neměla jsem tam, že bychom se nějak jako pošťuchovali, nebo já bych řekla takový všeobecný.“ Respondent č. 5 odpověděl: „Dobrý. Máme je dodnes, myslím si, že máme ty vztahy takový, jaký je máme, a možná asi možná takový bych řekla hezčí, než mají dnešní děti.“

4. sekce: Vliv prostředí na školní docházku

Do čtvrté oblasti jsem vybrala otázky týkající se vlivu okolního horského prostředí na docházku respondentů do Základní školy v Orlickém Záhoří. Také mě zajímalo, jak vnímají rozdíl mezi zdejší školou a základní školou, kterou dále navštěvovali na druhém stupni.

Jednotlivé odpovědi se odlišovaly v pohledu na danou problematiku. Respondenti potvrdili, že do této školy to neměli daleko. Respondent č. 2 uvedl: *„No tak, protože to tady mám tak asi necelej kilometr do školy, jo, teď třeba, teď třeba se bavíme o zimě, jo, a ty zimy tady byly, závěje a podobně, ale nikdy se nestalo, že bysme kvůli sněhu nebo kvůli mrazu nemohli do školy, ale to neplatí třeba už, třeba ty děcka z ty Bedřichovky, to byli ty Janičkovi, vlastně to už bylo Trčkov, oni byli za potokem, to už byl Trčkov, tak tam se to mohlo stát, jo, že prostě, že prostě to nedali, jo, že to, že prostě nedošli, nedošli sem, protože bylo hodně sněhu, nebo mrzlo, a možná i ty Rendárovi tam, co byli, taky, taky ne. Takže mě se to nedotklo nějak, jo, že by, že by, že by to počasí nebo, nebo, mělo vliv na, na školní docházku, ale, ale myslím, že tady to problém není.“*

Respondenti v porovnání s málotřídní školou a základní školou, kterou dále navštěvovali, zásadní rozdíl nevnímají. Respondent č. 1 porovnal: *„To bylo stejný všechno...“* Respondent č. 3 sdělil: *„No, specifika byly ty, že nás tady bylo, že jo, tři třídy v jedné, a když jsem byl v Rokytnici, tak to je jedno jistý, to bylo rozdělený šestá až devátá třída, takže ty učitelé se věnovali jenom nám, tady učitel musel za jednu hodinu obsloužit, dá se říct, tři třídy. A jinak jako v čem by byla specifická oproti Rokytnici? To bylo všude stejný, učitel, ředitel, a bylo to, jo. Asi v tom počtu se to teda rozlišovalo. No, tak, že jako tam už nás bylo kolem dvaceti, že ve třídě, tady nás bylo pět, čtyři, no.“*

5. sekce: Sociální skladba rodin spolužáků

Poslední otázky byly zařazeny do oddílu týkajícího se vzpomínek na rodiny spolužáků.

Rovněž u sociální skladby rodin spolužáků respondentů zazněly odpovědi naprosto souhlasné. Rozdíly nebyly vnímány. *„Vzpomínám, měli jsme tam teda, jedna maminka byla učitelka v mateřské škole, druhá byla teda učitelka na základní škole a jinak to byly vlastně všechno dělníci, který pracovali v lese, na pile, na statku, nebyl tam snad nikdo jiný asi taky,“* uvedl respondent č. 5 a respondent č. 2 dodává: *„No, byl to tak jako různý. To byla taková pestrá všehochuť. Řekl bych, i po té sociální stránce, jo. Tady byly ještě takový chudší rodiny.“*

8 ZÁVĚR VÝZKUMU

V průběhu výzkumu jsme se soustředili na hlavní otázku: „*Jak se vyvíjelo základní školství v obci Orlické Záhoří?*“ Tato kapitola si klade za cíl zhodnotit shromážděné informace a nalézt odpověď na tuto klíčovou otázku.

Vývoj málotřídní školy se proměňoval v průběhu let, ať už vlivem změn ve školském systému, společenských změn či v důsledku technologického pokroku. Tento vývoj mohl ovlivnit rozsah, obsah a organizaci výuky, stejně jako sociální a ekonomické podmínky rodin, které děti do školy posílaly. Z odpovědí respondentů vyplývá, že v době, kdy zdejší školu navštěvovali, bylo vybavení skromné.

V každé třídě stála obrovská litinová kamna, která musela školnice paní Rázlová ráno zapálit, a občas do nich jít dopoledne přiložit. Hygiena také neodpovídala dnešním požadavkům. Škola měla suché záchody, kam kluci chodili močit na lepenku s okapem. Školní jídelna a kuchyně zde byla, ale chyběla tělocvična, takže tělesná výchova probíhala nejčastěji venku na vycházkách. Rovněž ubytování některých zaměstnanců nebylo dobré. Například pan učitel Josef Jireš bydlel v malém kabinetu vedle tělocvičny. Byl to učitel přátelský, ale zároveň přísný a náročný. Nepoužíval však často tělesné tresty, na rozdíl od pana Rázla, který byl jako ze staré školy. I když někteří respondenti nebyli vystaveni fyzickým trestům, mnozí si od něj často něco vysloužili. Školu tehdy navštěvovalo výrazně více dětí než dnes. Rozmanitost byla velká, zahrnovala i různé sociální vrstvy. Mnohdy se jednalo o chudší rodiny až s 11 dětmi. Rozdíly mezi rodinami byly zřetelné, některé byly finančně lépe situované než jiné. Třídy však nebyly nijak velké. Místnost, jež je dnes tělocvičnou, také sloužila jako třída, kde se učily tři ročníky pohromadě. Každá řada byla uzpůsobena pro jeden ročník a vedení třídy zajišťoval jeden učitel nebo učitelka. Vyučoval se pouze jeden cizí jazyk, konkrétně ruština, angličtina vyučována nebyla. Respondenti ve svých odpovědích velmi často uváděli, že v rozvrhu neměli určité předměty, které se vyučují dnes. Patří mezi ně například informatika a druhý cizí jazyk. Také zde neexistovala žádná elektronika jako mobilní telefony, počítače a kalkulačky. Museli si vystačit pouze s tužkou, papírem a sešitem. Někteří respondenti si uvědomují, že výuka té doby byla také výrazně ovlivněna komunistickou ideologií a politickými událostmi. Všechno bylo v učebnicích víceméně předepsané, a tak učitelé museli vyučovat podle nich. To, že někteří učitelé byli i členy KSČ, však žáci vůbec nevnímali negativně. Protože v 60. letech ještě nebylo spojení mezi Orlickým Záhořím a Deštnou v Orlických horách, kde je nejbližší základní škola i s druhým stupněm, žáci museli od 6. třídy navštěvovat Základní školu v Rokytnici v Orlických horách a pobývat na internátě. Dennodenní dojíždění z domova nebylo vzhledem k velké

vzdálenosti možné. Respondenti však tuto etapu svého života nevnímají příliš pozitivně, protože byli od velmi útlého věku odtrženi od svých rodin. Byli neustále pod dohledem vychovatelů, což někteří vnímali téměř jako vězení. Velmi zajímavá je ale informace, že za internát a stravu se platilo podle výše příjmu rodičů. Nikdo si však v té době na rozdíly nestěžoval.

Základní škola v Orlickém Záhoří plní svou funkci i v současnosti. Udržování provozu však bývá pro zřizovatele náročné, protože počty žáků jsou nízké. Navíc do školy nyní docházejí také polští žáci, kteří žijí nedaleko české hranice. Moderní vybavení školy splňuje všechny standardy pro kvalitní vzdělání, dnešní škola nabízí širokou škálu mimoškolních aktivit, ze kterých si žáci mohou vybírat svůj vlastní kroužek. Kromě toho má každý žák možnost navštěvovat školní družinu, jež je součástí běžného programu.

9 ZÁVĚR

V rámci této práce lze jednoznačně konstatovat, že vývoj základního školství v obci Orlické Záhoří představuje významný historický fenomén. Od svého vzniku až po současnost prošlo školství v této lokalitě značnými proměnami a transformacemi. Práce se zaměřila na detailní popis těchto změn a usilovala o co nejkomplexnější zhodnocení vývoje školství v Orlickém Záhoří.

Navíc se v průběhu let proměňovala nejen infrastruktura školních zařízení, ale i způsob výuky a pedagogické metody používané ve vzdělávacím procesu. Tyto změny odrážejí nejen přizpůsobení se společenským a technologickým trendům, ale také snahu školních institucí o neustálé zdokonalování vzdělávacího prostředí pro žáky. Významným faktorem byla rovněž legislativní opatření a reformy ve vzdělávání, které ovlivnily organizaci školství v obci Orlické Záhoří.

Statistická analýza dat poskytla důležité poznatky o vývoji počtu žáků a o demografickém složení obyvatelstva v souvislosti se školstvím. Tato data umožňují lépe porozumět sociálním a ekonomickým vlivům, které ovlivňují školní docházku a vzdělávací potřeby obyvatel obce. Analytický přístup k těmto datům dává nahlédnout do dynamiky vzdělávacího procesu a jeho proměn v průběhu času.

Zahrnutí rozhovorů s pamětníky dodává práci osobní rozměr a umožňuje nám lépe pochopit, jakým způsobem se vzdělávání v této lokalitě formovalo a jaký mělo vliv na komunitu obyvatel. Zkušenosti a vzpomínky lidí, kteří se aktivně podíleli na vývoji školství, přinášejí cenné informace o historii a kultuře vzdělávání v Orlickém Záhoří.

Nakonec, vývoj málotřídní školy je jedním z klíčových prvků, který odráží širší společenské a historické změny, jež se v obci Orlické Záhoří odehrály. Tento fenomén měl zásadní dopad nejen na životní styl a vzdělání dětí, ale i na strukturu a dynamiku obce jako celku. Málotřídní škola se stala symbolem tradičního vzdělávání a současně prostředkem přizpůsobení se novým výzvám a požadavkům moderní doby.

POUŽITÉ ZDROJE

Archivy a muzea

SOKA Rychnov nad Kněžnou

OÚ O. Z. Obecní kronika

OÚ O.Z. Kronika Kunštátu a okolí

ZŠ a MŠ O.Z. Školní kronika (1929-1938)

Literární zdroje:

BREITER, Herbert a Milan GREGUŠ. Orlické Záhoří: jak se tu dřív žilo: jak kdedyš vygládało tu žycie: wie man hier früher gelebt hat. Jilemnice: Gentiana, 2018. ISBN-978-80-86527-55-0.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.

MACH, Jiří. *Zmizelé Orlické hory*. Líbeznice: Víkend, 2020. ISBN 978-80-7433-296-8.

MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Studijní texty., 72. svazek. Praha: Slon, 2019. ISBN 978-80-7419-285-2.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Šesté, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1228-7.

TRNKOVÁ, Kateřina, Dana KNOTOVÁ a Lucie ŠKARKOVÁ. *Malotřídní školy v České republice: malotřídky*. Brno: Paido, 2010,. ISBN 978-80-7315-204-8.

Internetové zdroje:

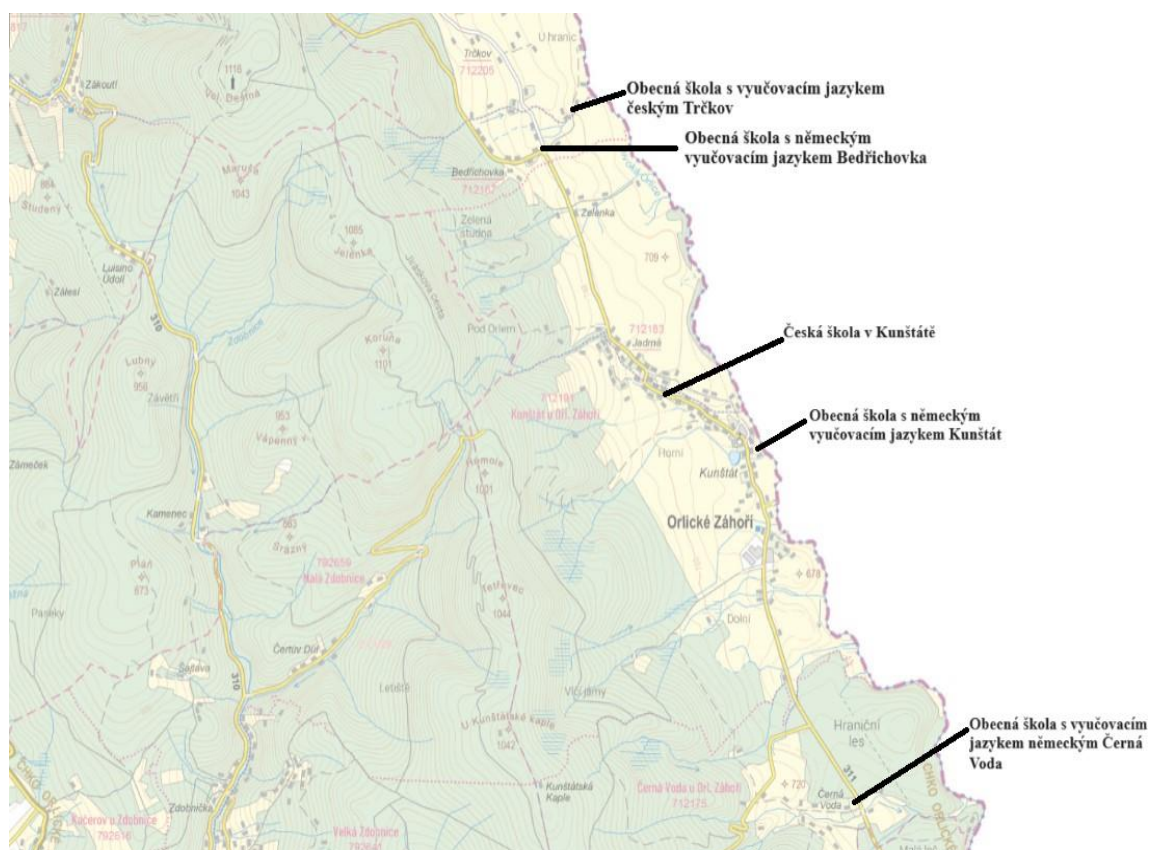
Projekty Evropské unie [online]. Obec Orlické Záhoří [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <https://www.orlickezahori.eu>

Projekty [online]. ZŠ a MŠ Orlické Záhoří [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <https://zsams-orlickezahori.webnode.cz>

PŘÍLOHY

Příloha A <i>Mapa škol</i>	56
Příloha B <i>Základní škola a Mateřská škola Orlické Záhoří</i>	56
Příloha C <i>Základní škola a Mateřská škola Orlické Záhoří</i>	57
Příloha D <i>Žáci v Obecné škole s vyučovacím jazykem českým Trčkov</i>	57
Příloha E <i>Česká škola v Kunštátě</i>	58
Příloha F <i>Plán rozvržení školní světnice v Obecné škole s vyučovacím jazykem českým Trčkov</i>	59
Příloha G <i>Inspekční zpráva</i>	60
Příloha H <i>Inspekční zpráva</i>	61
Příloha CH <i>Hodnocení školní práce za rok 1953/54</i>	62
Příloha I <i>Výroční zpráva ředitele školy</i>	63
Příloha J <i>Výroční zpráva ředitele školy</i>	64

Příloha A *Mapa škol*

Příloha B *Základní škola a Mateřská škola Orlické Záhoří*

Zdroj: Breiter, Greguš, 2018, s. 55

Příloha C *Základní škola a Mateřská škola Orlické Záhoří*

Zdroj: Breiter, Greguš, 2018, s. 58

Příloha D *Žáci v Obecné škole s vyučovacím jazykem českým Trčkov*

Zdroj: Školní kronika, 1930-1931, s. 27

Příloha E Česká škola v Kunštátě

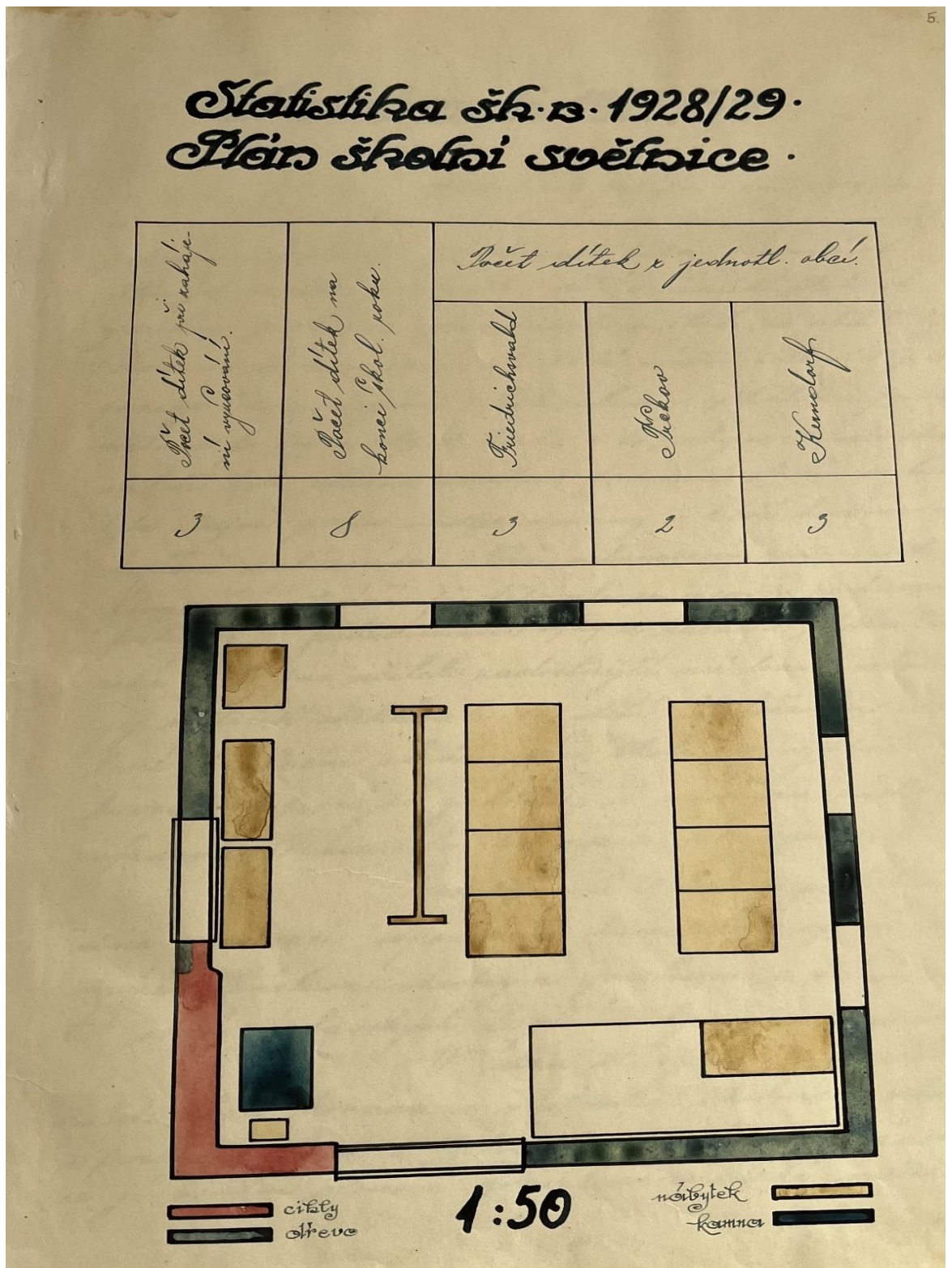

Obecná škola v Friedrichvaldě

Zdroj: Školní kronika, 1933-1934, s. 54

Zdroj: Školní kronika, 1928-1929, s. 6

Z á p í s

o prohlídce dvojtřídní národní školy v Orlickém Záhoří, kterou dne 15. listopadu 1960 vykonal okresní školní inspektor Josef Holec.

Zápis se pořizuje na podkladě hospitací u s. Josefa Jireše, ředitele školy a třídního učitele v 1. třídě a u s. Anny Klumparové, třídní učitelky ve 2. třídě, prohlídky žákovských písemností a studia dokumentace školy. Obsah zápisu byl projednán v rozpravě s oběma učiteli. Prohlídka měla informativní a povšechný charakter.

Oba učitelé byli na vyučování písemně připraveni. Úroveň práce s. Jireše byla pěkná, v práci s. Klumparové byly zjištěny četné nedostatky.

Děti v 1. ročníku si v přípravném období osvojily dostatek pracovních, výchovných i hygienických návyků. Naučily se jednotně hlásit, jsou nebojácné, jejich mluva je hlasitá. Učitel se na vyučování dobře připravuje, má dobrý poměr k dětem, jeho práce ve třídě je svědomitá. S. Klumparová učí letos prvním rokem, nemá dostatek zkušeností a dopouští se četných chyb při vytváření dovedností a návyků žáků a ve vzbuzování zájmu o nové učivo. Nepromýšlí vnitřní kvalitu svých hodin a neřídí účinně poznávací činnost dětí. Nepodařilo se jí zatím dosáhnouti optimální součinnosti mezi vlastní prací a poznávajícími dětmi.

Žákovské písemnosti jsou v obou třídách pravidelně kontrolovány.

V rozvrzích hodin a v úředních knihách byly zjištěny drobné závady.

Z prohlídky vyllynuly následující závěry.

1. Vymýtít pochybné sborové odpovědi v 1. ročníku a omezit soutěžení dětí v disciplínách, které jsou pro soutěžení nevhodné a v nichž je nebezpečí, že rychle sdělené odpovědi ohrožují kvalitu myšlení nebo vedou k bezmyšlenkovitému počítání.

2. Těžší částem hudebně výchovné práce musí být zpěv žáků. Musí zabírat převážnou část hodiny. Žáci je třeba naučit zpívat inšonačně čistě, rytmicky přesně a zřetelně. Nacvik nové písně i opakování již nacvičených písní musí být prováděno za doprovodu hudebního nástroje. Před hodinou zpěvu je třeba vyvětrat.

3. V samostatné práci žáků ve vyučování mluvnici a pravopisu je nutné odstranit jakoukoliv jednotvárnost. Děti nesmějí stále jen opisovat, případně doplňovat podle učebnice. Každou samostatnou práci je pak třeba připravit vždy v přímém zaměstnání.

4. V hodinách počtů ve 2. ročníku věnovat větší péči rozkladu čísel a ve vyšších ročnicích nestrpět mechanické řešení úloh nebo kladení otázky: jak to vypočítáme. Ve 4. a 5. ročníku musí s. Klumparová cílevědoměji a soustavněji rozvíjet dovednost v řešení slovních úloh. Musí žáky naučit rozebírat každou početní úlohu, musí je naučit klást si otázky a tak objevovat podmínky a otázku v dané úloze. Přitom nesmí být podceňována otázka stručného záznamu textu řešené úlohy. Násobilku a dělení čtyřmi je třeba vyvodit na konkrétním (názorném) materiálu za plného využití tabule. Obtížnější slovní úlohy řešit nejdříve na obdobných a velmi jednoduchých úlohách.

Zdroj: SOkA Rychnov n. Kn., fond: Protokoly o školní inspekci, inspekční zprávy, 1959-

1989, kt 2

V 1.ročníku je třeba při výuce počtů v počátečním období více využívat didaktických her.

5.Přepracovat rozvrh hodin.Doplnit jej jednou hodinou českého jazyka v 1.ročníku a snížit počet hodin tělesné výchovy ve 2.ročníku.

6.Pravidelně podle Organisačních předpisů svolávat pedagogické rady a projednávat na nich úroveň práce školy za uplynulá období, zabývat se plněním úkolů a klasifikací žáků.O jednáních vést stručné záznamy.

7.Školní tabule ihned opatřit novým nátěrem.Do tříd obstarat vkusné nástěnky a květiny.

8.Ve druhé třídě je třeba dětem vštěpovat pracovní návyky, zejména návyk ukázněně dokončovat ulouženou práci a návyky kulturního chování,učit je dodržovat základní pravidla školního řádu.

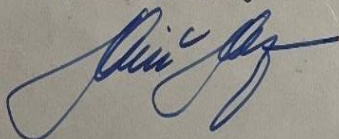
9.Zlepšit úroveň písma i úpravy.Počet diktátů omezit.Probrnou látku je třeba důkladně procvičovat.Při vyjadřování dětí musí učitelka soustavně pečovat o správnou výslovnost a sama v ní musí být žákům vzorem.

10.S.Klumparová si urychleně prostuduje některé dílo z pedagogické psychologie(V.Příhoda)a seznámí se s oběma Grulichovými metodikami.Ředitel školy bude nejméně jednou týdně hospitovat u s.Klumparové, bude její práci lépe řídit a bude jí také účinněji pomáhat.

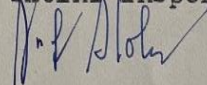
Originál zápisu dostane škola,opisy odbor školství a kultury Okresního národního výboru v Rychnově n.Kn.

Dne 22.listopadu 1960

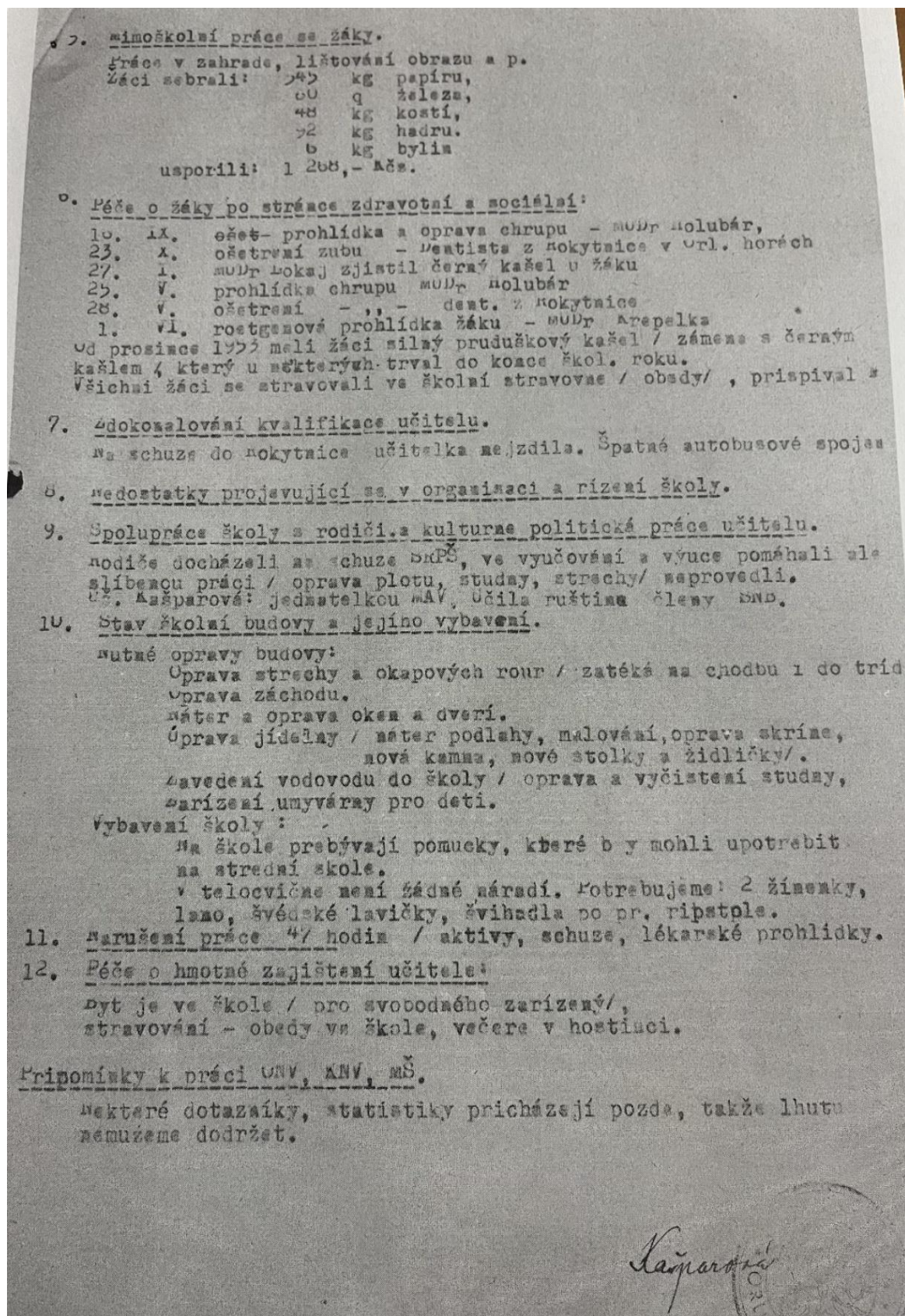
Ředitel školy:

Okresní školní inspektor:

Národní škola v Orlickém Záhvoří.

Odbor pro školství a kulturu
při radě ONV
v Zamberku.

Výroční zpráva ředitele školy.

Ve š.r. 1954/55 bylo na zdejší škole nejméně 12, nejvíce 16 žáků. Vyučovalo se v 5 odděleních, ke konci š.r. ve 4 odděleních. Žactvo bylo národnosti české, slovenské a německé. Celkem se vyučovalo 11 596 hodin, z toho zameškaných 431 = 3,59 %. Docházka je tedy 96,41 %. Nevyučovalo se 9 dnů pro účast učitele na schůzi, hospitaci a pod., 3 dny pro desinfikování třídy po spále, 2 dny pro brigádu žáků v JZD, sklizeň bramborů, sbírání kameně /, 1 den pro školní výlet a 1 den pro předvolání učitele k lékařské prohlídce.

Na škole vyučovali: od 1.9.1954 do 15.9.1954 s. Kašparová, od 15.9.1954 s. Rázl.

Látka předepsaná osnovami byla ve všech předmětech a ve všech odděleních probrána a procvičena. Ke konci 2. ~~půle~~ čtvrtletí a začátkem 3. čtvrtletí v některých předmětech asi ke čtrnáctidennímu opoždění v plánu vlivem časté a déle trvající absence /spále, inf. chřipka/. Do konce š.r. bylo toto opoždění odstraněno.

Nové učebnice se v celku osvědčily. U početnic pro 4. a 5. p.r. dělaly žákům potíže těžší slovní úlohy. To bylo zaviněno nedůsledným rozvíjením úsudku v předcházejících letech.

Chování žáků ve škole i mimo školu bylo dobré. Ve 3. čtvrtletí byl 1 žák klasifikován 2. stupněm z chování, protože zameškal 8 neomluvených hodin. Zde nesé velkou vinu matka, se kterou není možno rozumně mluvit.

Celkový prospěch žáků je neuspokojivý, na konci roku jeden žák propadá z počtů /1.p.r./ a jeden žák má povolenou opravnou zkoušku z počtů /5.p.r./.

U žáka 1.p.r. zavinila neprospěch hlavně naprosto nedodržovaná rodinná péče. Ze celý školní rok nepřinesl ani jeden domácí úkol s oddůvodněním, a že mu maminka říká aby se s tím nemořil, že je to zbytečné. Věci, jako pero, tužku nebo sešity, neměl nikdy v pořádku. U vyučování jevil malý zájem a soustavně chodil pozdě do školy. Matka byla předvolána několikrát do školy a na MNV, což nepřineslo žádný výsledek. Na žádost o umístění v DD /kde jsou již 3 starší sourozenci/ bylo odpovědně záporně.

Žák 5.p.r. zameškal pro nemoc mnoho vyučovacích dnů. Protože měl značné ~~učební~~ mezery ve vědomostech z dřívějších let /byl stále nemocen/, nemohl zameškanou látku ani při individuálním doučování dohonit. Během prázdnin má zajištěnou pomoc při studiu a má všechny předpoklady k úspěšnému vykonání opravné zkoušky.

Vyučování českému jazyku naráželo na potíže pro značné procento dětí jiné národnosti. Úkoly ale byly splněny a úroveň je průměrná - při porovnání s ostatními školami našeho okrsku.

Úroveň ruského jazyka je dobrá - lepší než češtiny. Slovákům a Němcům dělá ruština menší potíže než čeština.

Úroveň matematiky je v průměru dobrá, ve 4. a 5.p.r. se projevily nedostatky z dřívějších let, hlavně nedůsledné procvičování slovních a úsudkových příkladů.

Zdravotnické uvědomění žactva je dobré. V estetické výchově nebylo dosaženo úplně cíle. Projevil se nedostatek reprodukcí obrazů, hodnotných filmů, možnosti navštívit divadlo a pod. Úroveň tělesné výchovy je dobrá. Žáci zvláště vynikají v zimních sportech. Na škole byl zřízen kroužek dovedných rukou, který dobře plnil úkoly. Míčurinský kroužek nemohl dobře

Zdroj: SOkA Rychnov n. Kn., fond: Plány práce, 1954-1958. kt 1

Příloha J Výroční zpráva ředitele školy

pracovat pro nedostatek mič.pole. V letošním roce je již pole připravováno a na jaře 1956 bude moci zahájit mičurinský kroužek činnost.

PO ČSM na škole ustavena nebyla. Žáci si dobře vedli ve zdravotnických hlídkách, ale scházelo jim ucelené vedení důvěrníka ČSCK, který nebyl pro naši školu ustanoven.

Ve školním roce bylo žactvo dvakrát prohlédnuto školním lékařem a dvakrát okresním stomatologem. Školu navštívil pětkrát dentista, který opravil dětem chrup. Ve školní jídelně se stravovalo 12 žáků.

Učitel s. Rázl se přihlásil do DS na VPS - a absolvoval 1. ročník studia. Prozatím vykonal tyto zkoušky: marx-leninismus, matemat, zeměpis, školní hygiena, pedagogika a psychologie. O prázdninách se zúčastní 3 kursů, organizovaných DS VPS v trvání 16 dnů.

Spolupráce školy s rodiči byla dobrá. Jen v jednom případě se projevil nezáměr a přímo narušování práce školy.

V r. 1955 má škola přidělenou částku 8 000 Kčs na opravu střechy. Jednání se stavebním podnikem je v proudu. Zatím se s prací nezačalo.

Svépomocí byla zřízena školní dílna. Na louse za školou bylo zoráno 5 a mičurinského pole, ne které byla prozatím zasetá směs kukuřice a hrachu.

V Orlickém Záhorku 18. června 1955.

Kladimír Rázl
uč. a spr. školy.